

ISTOCZY

A magyar nemzetet megiletto hely az europai nepcsaladban

1908

A MAGYAR NEMZETET MEGILLETŐ HELY AZ EURÓPAI NÉPCSALÁDBAN.

NÉPISMEI ÉS NYELVÉSZETI TANULMÁNY.

— EGYUTTAL VÁLASZUL A MAGYAR NEMZET ELLEN BEL- ÉS KÜLFÖLDÖN INTÉZETT TÁMADÁSOKRA. —

*

IRTA:

DR. ISTÓCZY GYŐZŐ.

≡ SAJÁT KIADÁS. ≡

BUDAPEST, 1908.
BUSCHMANN F. KÖNYVNYOMDÁJA.

A MAGYAR NEMZETET MEGILLETŐ HELY AZ EURÓPAI NÉPCSALÁDBAN.

NÉPISMEI ÉS NYELVÉSZETI TANULMÁNY.

— EGYUTTAL VÁLASZUL A MAGYAR NEMZET ELLEN BEL- ÉS KÜLFÖLDÖN INTÉZETT TÁMADÁSOKRA. —

IRTA:

DR. ISTÓCZY GYŐZŐ.

SAJÁT KIADÁS.

BUDAPEST, 1908.

BUSCHMANN F. KÖNYVNYOMDÁJA.

I.

Deák Ferenczről irták, hogy a mult század ötvenes éveiben egy alkalommal beszélgetést folytatva az akkori osztrák rendszer létesitőjével, a mindenható báró Bach ministerrel, ez meggyőzni iparkodott Deák Ferenczet arról, hogy hiába elégedetlenkednek a magyarok; jobb lesz, ha belenyugosznak az ő rendszerébe; mert hisz a magyarságnak ugyis az lesz a sorsa, hogy előbb-utóbb a németség vagy a szlávság nyeli el. Deák Ferencz erre a következőket mondta volna Bach bárónak: »Excellentiád bizonyára jó keresztény ember, a ki a másvilágon üdvözülni akar. De nem hiszem, hogy ennek daczára Excellentiád ne kivánná, hogy ne mindjárt most, hanem mentül későbben üdvözüljön.« A mindenható osztrák miniszter erre aztán adós maradt a felelettel.

Ebből tehát az látszik ki, hogy nemcsak báró Bach minister jósolta a magyar nemzetnek a végét; hanem (ha ez a párbeszéd valósággal megtörtént s nem csupán egy adoma,) magának Deák Ferencznek is voltak kételyei a magyar nemzet tartós fenmaradása iránt.

Hát azóta több mint egy fél évszázad viharzott el a magyar nemzet feje fölött; s a magyar nemzet még ma is itt van, s egyátalán nem hajlandó beolvadni se a németségbe, se a szlávságba; noha anyagi tekintetben, különféle okokból, bizony igen meggyöngülve van. Szellemi tekintetben, művelődés tekintetében azonban bátran felveheti a versenyt az európai többi nemzetekkel. Mert kulturális intézményeinkre, létesitményeinkre, anyagi megerőltetésünkkel is, milliókat és milliókat áldoztunk és áldozunk, — s igy azok szinte a magánvagyonosodás rovására fejlődtek és fejlődnek.

1896-ban megtartottuk a magyar állam fenállásának az ezredévi ünnepét, telve a legvérmesebb reményekkel a második évezred iránt. Voltak azonban pessimisták már akkor is, a kik a millennium megülését a magyar nemzet jövője iránti komor gondolatokba merülve töltötték.

Az e részbeni pro et contra érvek fölött én magam is nyilatkoztam egy képviselőházi beszédemben, a melyet a millennium alkalmából tartandó volt országos kiállitás tárgyában beadott volt törvényjavaslat tárgyalása folyamán az 1891. deczember 9-ki képviselőházi ülésben tartottam, részletezve benne azokat a postulátumokat, a melyek, a többi között, hivatva lennének a magyar nemzet fenállását a második évezredben is biztositani.

Ezeknek a követelményeknek a részletes felsorolása után, ama beszédemben ezeket is mondtam:

»A többek között ezek lennének a postulátumai azon közgazdasági s agrárpolitikának s az ebből folyó azon sociálpolitikának, a melyet a magyar nemzet képviselőinek a második millennium küszöbén inaugurálniok és megvalósitaniok kellene, a czélból, hogy az ezeréves politikai fenállását Európában ünneplő magyar nemzet társadalmának az élete a második millenniumra is biztositva legyen. Mert, ha e téren az általam jelzett irányokban ezentul se történik semmi, — ugy nem kell arra ujabbi ezer év, hanem elég lesz 50—100 év arra, hogy a magyar nép a magyar földtől elválasztva legyen, s idegen legyen a saját hazájában. (Igaz! a szélsőbaloldalon.)«

Ezeket mondtam én ezelőtt 17 évvel. És az azóta lefolyt 17 év eseményei igazolni látszanak akkori aggodalmaimat nemcsak, hanem azóta egy olyan uj veszedelem is lépett fel fenyegetőleg a magyar nemzet ellen, a melyre akkor még csak nem is gondoltunk, a melyről akkor még csak nem is álmodtunk.

Ez az uj veszedelem az azóta napirendre került nemzetiségi kérdésben gyökerező veszedelem.

Hogy miként kerekedett hirtelen ez a nemzetiségi kérdésben rejlő veszedelem a nyakunkra, arra nézve különböző okok hathattak közre, a melyek azonban lehetnek csak puszta feltevések. De tény az, hogy ugy általában az európai nemzeteknél jórészben elvesztettük azokat a sympathiákat, (ezt a külföldön ujabban megfordult hazánkfiaitól is lépten-nyomon hallhatjuk,) a mely sympathiákat a magyar nemzet még csak a legutólsó évtizedekben is oly nagy mérvben élvezett, — mint a hazában élő nem-magyar nemzetiségek egy része is felzudult a magyarság ellen, a magyar hegemónia ellen, ugy, hogy

ma a magyarság mintegy elszigetelve, boycottálva áll itt az európai népfajok, nemzetek concertjében.

Ennek a sajnálatos és a magyar nemzetre vészt hozható jelenségnek az okait kutatva, miként imént is mondtam, jórészben csakis feltevésekkel állhatunk elő. Lehet, hogy a millennáris ünnepségek alatt s azok folyományául kidomboritott keleti reminiscentiák és hagyományok szurtak szemet az európai árja népeknél; — lehet, hogy az azóta beállt parlamenti tiz évi obstructió azt a hiedelmet keltette a többi nemzetekben, hogy a magyar nemzet azelőtt világszerte hires volt politikai érettsége megszünt létezni, s igy ez a nemzet elvesztette a jogosultságát az itt való uralkodásra; — s kérdés az is, hogy befolyással volt-e vagy nem erészben osztrák szomszédaink egy részének az az eljárása is, hogy bennünket magyarokat ugy a parlamentjükben mint a sajtójukban a világ előtt minden módon befeketiteni törekedtek.

Mindezekkel a feltevésekkel azonban nem akarok ehelyütt foglalkozni; mert a jelen értekezésem keretéből kikapcsoltam ugy a napi politikát, mint — nehogy a dolgot komplikáljam, — egyéb, pedig igen fontos kérdéseket is. Mert akkor, amikor a hajót az elsülyedés veszedelme fenyegeti, nincs helyén a rekriminálás, hanem mindenkinek a hajó megmentésén kell dolgoznia.

Én ugy veszem a helyzetet, amint az tényleg van, s a mélyebben fekvő okokat akarom taglalni, a melyeket a magyar nemzet megvédelmezésére honfitársaink közül eddig még senkise hozott fel. A mi ezt a védekezést illeti, hát bizony eddig meglehetősen kevés történt e tekintetben. Napisajtónkat a külföldön nem olvassák, mert nem értik a nyelvünket; s az az egy pár ujságczikk, a mely hol egy angol, hol egy olasz, hol egy német lapban egyik-másik honfitársunk tollából megjelent és megjelenik, csak a pusztában kiáltó szó, a mely visszhangot nem kelt. De meg ezek az ujságczikkek is csak felületesen bánnak a dologgal. Pedig a baj már ugy elmérgesedett, hogy mostmár radikális kurára van szükség.

Hát én megpróbálkozom ezzel a jelen soraimban, iparkodva a magyar nemzet ádáz ellenségeivel szemben alaposan bebizonyitani azt, hogy a magyar nemzetet megilleti a méltó hely az európai árja népcsaládban; és ha e

fejtegetéseim a külföldön is ismertek lesznek, s ismertek lesznek a hazában nem-magyar ajku honfitársaink előtt is, — ugy az a tervszerüleg szított ellenszenv, a mely a magyarság iránt ugy a bel- mint a külföldön ujabban lábrakapott, — majd megszünik, és elismerik majd mostani ellenségeink is a magyar nemzetnek, mint az európai árja népekkel ma már egyenlő niveauju s igy egyenrangu nemzetnek a jogát arra, hogy itt, Európa közepén nemcsak hogy létezhessék, hanem hogy uralkodjék is, ugy amint létezett és uralkodott ezer éven át.

II.

Mikor a magyar nép, mint az ural-altáji finn-ugor népfajnak egyik ága, a kilenczedik század vége felé birtokba vette ezt a földet, a melyet azóta Magyarországnak neveznek, s a melynek a geografiai határain belül ő alapitott legelőször egy külön, önálló birodalmat, — az európai árja népeknél nem szurt szemet ezen, tőlük idegen népfajnak itt való végleges elhelyezkedése. Mert hamarosan felvéve a keresztény vallást, ezzel belépett a »respublica christianá«-ba, a mely a középkorban döntő fogalom s az egyes európai népek között a közös összekötő kapocs volt. De a nyugoti kereszténység révén összekötő kapocscsá vált a latin nyelv, mint közös egyházi s irodalmi nyelv is, ugy, hogy a magyar nyelv, mint idegenszerü nyelv létezéséről az európai többi nemzetek tudomást se igen vettek. Sőt a magyar nemzet a »respublica christianá»-nak mintegy határőrvidéki katonaságává, egyenesen védbástyájává, s miként az egyik pápa, névszerint II. Pius, (Aeneas Sylvius Piccolomini,) egy, III. Frigyes császárhoz 1459-ben irt levelében magát kifejezte, »a kereszténység pajzsává« is lett, a törököknek a XIV-ik században Európában való megjelenésével, e század végefelétől egész a mohácsi vészig vagyis 1526-ig, a turanizmus s a mohamedanizmus ellenében, s azért még a pápák is támogatták a magyar nemzetet, az ozmán hatalom ellen vivott mintegy másfélszázados folytonos küzdelmében.

Mohács után pedig az egyetemes »respublica christiana« helyett, a valláskérdés dominálta az európai nemzeteket, a mely tekintetben a jórészben protestánssá lett magyarság

irányában a Nyugat protestáns államai tartották a vallásrokoni közösséget; mig a katholikus magyarság tulnyomó részben Ausztriával tartván, folytatta ezzel karöltve a kereszténység harczát a törökök ellen.

A török háboruk lezajlása után aztán a XVIII-ik században beállt nemzeti tespedés éppen elég volt arra, hogy Európa éppenséggel ne törődjék a magyarsággal, avval t. i., hogy ez miféle népfaj, milyen nyelvet beszél, s hogy van-e jogosultsága itt e földön uralkodni; mert hisz Magyarországot Nyugat-Európa mint a római-német s később az osztrák császárságnak a kiegészitő részét tekintette.

Csakis a mult század negyvenes éveiben, a nemzetiségi eszmék első felszinre jutása korszakában kezdték az európai népek közelebbről szemügyre venni a magyarságot, a faji eredet, az övéktől lényegesen eltérő nyelv szempontjából, amikor t. i. az egy és ugyanazon nyelvü, azelőtt külön országokra és tartományokra oszolva volt nemzetek: olaszok, németek sat. egyesülési processusa dominálta az elméket s a világpolitikát; — másrészről pedig, amikor Magyarország 1848/49-ben régi függetlenségét és önállóságát visszanyerni akarta, s 1867-ben részben ki is vivta; — s amikor mindezek mellett egyidejüleg, egyrészről a pangermanizmus, másrészről pedig a panszlavizmus politikai törekvése is érvényesülni akarni kezdett.

Mostmár aztán, a népfajok ezen tömörülési processusának az időszakában az európai árja népek mindinkább foglalkozni kezdtek azzal a kérdéssel: van-e jogosultsága a magyar nemzetnek, ezen nem árja eredetü népnek itt Európa közepén önálló állami lételre s arra, hogy a velük fajrokon egyes árja néptörzsek: tótok, románok, szerbek sat. fölött uralkodjék, s ezeket a maga saját nemárja nyelvének mint államnyelvnek az elsajátitására is rábirja.

A támadás ebben a kérdésben napjainkban ugyszólván európaszerte általános, a magyar nemzet, a magyar nyelv ellen. Björnson és Tolstoj csak typikus exponensei annak a féktelen gyülöletnek, a melylyel az európai népek sajtója egy részében, mint egyébkint is, a magyarság ellen támadnak, s e támadások itt bent az ország-

ban, a nem-magyar nemzetiségek egy részénél élénk visszhangra találnak.

Soha, amióta a magyarság birtokba vette ezt a földet, nem fenyegette a magyar nemzetet nagyobb veszedelem, mint éppen napjainkban, éppen a most emlitett körülmények behatása alatt. Mert a Batu khán tatár hordái csakis egy éven át irtották a magyarságot; s a másfél évszázados török pusztitásokat is kiheverte, ugy ahogy, a nemzet; — az 1849-ki nemzeti katasztrófa utóhatását pedig az 1867. év jórészben eltüntette. De mik ezek a mult századokban egy évezreden keresztül kiállott veszedelmek ahhoz az óriási veszedelemhez képest, a mely a magyarságot napjainkban a nemzetiségi kérdés, a fajkérdés felszinre hozatalával és dominálásával szemben fenyegeti, a mely veszedelem mellett eléggé világosan értésünkre adták és adják az európai árja nemzetek és a hazában élő fajrokonaik azt, hogy a czéljuk nem egyéb, mint a magyar hegemoniát megdönteni nemcsak, hanem Magyarországot nemzetiségek szerint feldarabolni, s a magyar nemzetet mint az európai árja népektől idegen, nem Európába való népet kiközösiteni az európai nemzetek sorából, — amint az Európából való kiüzetésre vannak szánva a törökök, ez a turáni népfaj egy nem igen távoli jövőben.

Az imént emlitett, a magyar nemzetet fenyegető óriási veszedelemnek az elháritása végett mostmár a »mélyebben szántani« jelszónak az alkalmazása szükséges. Szükséges a végokokra visszamenni avégből, hogy kimutassuk Európa előtt és nem-magyar ajku honfitársaink előtt, hogy a magyar nemzetnek nem pusztán históriai joga, hanem mint egy külön ugyan, de az európai népfajokkal vérszerint mostmár teljesen rokonult népnek is, jogosultsága van itt e földön létezni és uralkodni, daczára annak, hogy nem európai árja nyelvet beszél; de a mely nyelvet, sok tekintetben megirigyelhetnének tőlünk az európai árja nyelvü népek is, igen számos, azon nyelvek fölött birt előnyei miatt, a mely okból méltán megérdemelné a magyar nyelv, hogy az európai népeknél ismertebbé válnék, hogy igy gazdag irodalmát, sajtóját eredetiben is élvezhessék.

A következőkben tehát — minekutána egy általános áttekintést nyujtanék a mai európai nemzetek és nyelveik

kialakulási processusa fölött, — népismei (ethnologiai) és nyelvészeti (philologiai) alapokon foglalkozni fogok a magyar néppel és a magyar nyelvvel, — az utóbbira nézve a többi között kimutatva azt is, hogy a magyar nyelv egyik-másik európai árja nyelvvel több, igen lényeges rokon vonással is bir, — szóval, némi összehasonlitó nyelvészeti fejtegetést is fogok hozni.

III.

Az európai népek, aránylag csekély kivételekkel, az ugynevezett árja, máskép indo-európai, a németek terminologiája szerint: indo-germán népfajhoz tartoźnak, a mely népfajnak egyes ágai, a történelmi idők előtti korszakban India északi részéből s Iran fensikjáról nyugot felé vándorolva, az egyik részük a Bosporuson és a Dardanellákon át, a másik részük meg a Kaukázuson keresztül Európába hatolt, s ennek a világrésznek majdnem az egész területét birtokba vette.

Legelsőben jöttek a celták (kelták), a kik egész a pyrenaei félszigetig és a brit szigetig meg Hiberniáig (a mai Irlandig) hatoltak, s amott az őslakókkal: az iberekkel összeolvadva, mint celtiberek, a brit szigeten pedig mint britek, gaelek szerepeltek; a főáguk pedig, gallok elnevezés alatt, a mai Francziaországot vette birtokba, kiterjeszkedve Felső-Itáliára is.

A celták után jöttek aztán a görög-latin fajok, a melyek a Balkán-félszigetet, meg Itália területét szállották meg. Öutánuk, vagy tán éppen előttük, jöttek a germánok (góthok), a kik viszont Európa közepén és a skandináv félszigeten telepedtek meg, s végül jöttek a szlávok, Európa keleti részét szállva meg, egészen addig a határig, ameddig a germánok (góthok), már őelőttük megtelepedve voltak, és addig a határig, ameddig a mai európai Oroszország területén, észak és kelet felől finn-ugor fajbeli népek az utjokat nem állották.

Ezen európai árja néptörzsek történetéről csakis a görögök (hellének) és a rómaiak államalakitási korszaka óta van részben tudomásunk, aminthogy a római világbirodalom kiterjedése, helyesebben a római világbirodalmat szétrombolt népvándorlás korszaka óta kezdtek

tagozódni azok a néptörzsek egyes nemzetekké is, a melyek azóta napjainkig mint külön önálló nemzetek szerepelnek.

Hispániát, Galliát és csekélyebb mérvben Britannia déli és keleti részét latinizálta a római uralom; a latin nyelvet azonban keletre, ahol az annál müveltebb görög nyelv uralkodott, ugyszinte északra, ahol a germán (góth) nyelv állta utját, nem birta kiterjeszteni.

A fentebb emlitett nyugot-európai területeken a latin nyelv utján foganatositott nyelvátalakitás s ezzel karöltve az ottani celta (gall) népeknek a latin fajjal vérszerint való összevegyülési folyamata végbemenvén, jött, a római birodalmat az időszámitásunk szerinti ötödik században romba döntött nagy népvándorlás, a mely, tartós nyomokat Európában csakis a germánok (góthok) részéről hagyott, a kik fölkerekedve Germániából és a skandináv félszigetről, elárasztották déli és nyugoti Európát, a római birodalom romjain, a saját nevük alatt külön államokat alkotva. Nevezetesen Itáliában megalapitották a keleti góth birodalmat, a melynek nyomába később, a mai Lombardiában a longobard uralom lépett. Hispániában megalakult a nyugoti góth birodalom; Galliában pedig a frankok birodalma, a kiktől ez az ország a Francziaország nevet is vette; a brit szigetet pedig az angol-szászok vették birtokba, megalapitva ezzel Angliát mint külön államot.

Szóval, a germánság nagy része, otthagyva ősi hazáját, fölkerekedett, birtokba venni az általa romba döntött római birodalom nyugoti és déli részének egész területét, saját faját s ezzel egyuttal a saját nyelvét is elterjesztve amaz országokban, ahol aztán vérszerint s tulnyomó részben nyelv tekintetében is, beolvadt az ott talált latin, illetve latinizált népekbe, s létrehozta a mai nemzetalakulatokat, a melyeket mint spanyolokat, portugálokat, francziákat, angolokat s olaszokat ismerünk.

A mai germánok, a németek ide vonatkozólag azt mondják, és pedig joggal, hogy a minden izében elkorhadttá lett római világbirodalom fenállása alatt teljesen enerválódott lakosságot az ő vérük frissitette fel, s az ő vérük mintegy »kultur-trágya« (Kultur-Dünger) tette lehetővé azt, hogy az emlitett országokban egészséges népek, életerős nemzetek alakulhattak ki, — a mely »Kultur-Dünger«-ből

egyébkint még az Afrika északnyugoti részét lakott móroknak is kijutott, a kiknek a földjén ért holt pontra, a Rómától egész Hispánián keresztül (a tőlük elnevezett vandál módra) dult vandaloknak mint külön germán néptörzsnek a szereplése is. S tán éppen ennek a germán-vandal vérkeveredésnek tulajdonitható a mór népfajnak a szivós természete is. a mely, időszámitásunk nyolczadik századának a kezdetétől fogva közel nyolcz évszázadon át uralkodott a mai Spanyolországban, mignem a spanyolok a XV. század vége felé végleg kiüzték az országukból ezt a különben magas kulturával birt mohamedán népet.

A szláv népfaj viszont a germánok egy részének délre és nyugotra való kivándorlása után birtokba vette Germániának egész az Elbe folyamig terjedő, lakatlan maradt részét, nevezetesen a vendek, s egymásután alakultak külön nemzetekké a csehek, a lengyelek, a tótok (szlovákok), az oroszok, s délre való vándorlás utján a szlovenek, a horvátok, a szerbek.

Ezt a népvándorlást aztán befejezte két ural-altáji, finn-ugor eredetü nép, t. i. a még a VII. század vége felé a Balkán félszigeten letelepült bolgár nép, (a mely a nevét a Volga folyamtól nyerte,) és az Ural hegységtől nyugotra levő Kama folyótól kiindult s hosszas vándorlás után a IX. század vége felé Pannoniát s általában a mai Magyarország területét birtokba vett magyar nép, — minekutána itt e földön korábban a hunnok és az avarok államalkotási kisérlete meghiusult.

IV.

Hogy miféle népek lakták Európát az árja, az indogermán népfaj bevándorlása előtt, — kik voltak az őslakók, az u. n. »aborigines«, — arra nézve csak föltevések vannak. Vannak történetirók, a kik azt állitják, hogy a celták, a görög-latin néptörzsek, a germánok (góthok) és a szlávok megérkezte előtt Európát finn-ugor eredetü népfajok vagy éppen mongol emberfajbeli népek lakták, s ilyeneknek tartják a Hispániában élt ibereket, meg a pyrenaei hegyek között maig is élő baszkokat és a rómaiak által, államuk fejlődésének az első időszakában hosszas

harczok után meghóditott etruszkokat, a mely utóbbiak, miként a történeti kutfők, de a napjainkban folytatott ásatások folytán napfényre került etruszk műemlékek is bizonyitják, a kultura magas fokán állottak.

Ha ez a feltevés valóságon alapul, ugy az Európába bevándorolt árja népek azokkal az itt talált finn-ugor népekkel, vagy éppen mongol faju néptörzsekkel — amenynyiben ki nem irtották őket, — többé-kevésbbé vérszerint is összevegyültek, s ez volt Európában a legelső vérkeveredés az európai árja népek részéről.

Az egymás közötti vérkeveredés az európai népfajok részéről aztán — a római világbirodalom idejében Nyugat-Európában végbement vérbeli és nyelvbeli latinizálási processuson kivül, — az ötödik században megindult nagy népvándorlás folytán történt meg, és pedig oly nagy mérvben és oly nagy általánosságban, hogy ugyszólván az összes, annak folytán összevegyült, amalgamizálódott s napjainkban Európa lakosságát képező nemzetek, csekély kivételekkel, csupa népfajkeverékekből állanak.

Nevezetesen az angol nemzet vegyüléke celtáknak, rómaiaknak, angol-szászoknak és elfrancziásodott normannoknak, a mely utóbbiak az 1066. évben Normandiából kiindulva, meghóditották az angol-szászok országát, — minekutána eredetileg mint (góth) skandinávok Normandiát ragadták magukhoz, s ott elsajátitották a franczia nyelvet, ezzel Francziaország ezen északi tartományában megszaporitva egygyel többel azoknak a népfajoknak a számát, a mely népfajoknak az összetételéből a mai franczia nemzet kialakult, a mely nemzet viszont gallok, rómaiak, meg germán frankok és burgundok népvegyülékéből támadt. Az itáliai latin népek pedig, mint már emlitettem, megkapták vegyülékül a keleti góth és illetve longobard germán néptörzseket, — miután már az időszámitásunk előtti korban Dél-Itália és Sicilia lakói a nagyszámu és hatalmas görög gyarmatok lakóival amalgamizálódtak, — a mely három-négy népelem vegyülékéből alakult ki a mai olasz nemzet.

A más népfajokkal való vérkeveredéstől aránylag legjobban megóva lett saját hazájában maga a germán népfaj, leszámitva Dél-Németországot és a Rajna vidékét, ahol a római uralom folytán némi latin vegyüléket kapott, s

leszámitva az Elbe folyam keletén kialakult porosz-német népet, a mely nép nyilván a germán és a szláv-vend fajoknak a vegyüléke; mert a nagy népvándorlás idejében a germánok, miként már emlitettem, Germániának az Elbe folyamtól keletre eső részéből kivándorolván, az ilykép lakatlan maradt területet szláv-vend népelemek szállották meg; s nyilván éppen ezen germán-szláv vérvegyülék folytán, a mai poroszok a németség közt azt a szerepet viszik, a mely szerepet viszi a csuka a pontytóban.

Egyébiránt a germán népfajnak általában nem is volt szüksége a más népfajokkal való vegyülésre avégből, hogy életképes kulturnéppé fejlődjék; mert természeti tulajdonságainál és tehetségeinél fogva a német nép elsőrangu kulturnépelem levén, — miként már fentebb kifejtettem, — még ő szolgált »Kultur-Dünger«-kép Európa déli és nyugoti népeinek.

Eltekintve ettől az egyetlen kivételtől, — a mely csak az általános szabályt erősiti meg, — ethnologiai tantétel az, hogy valamely nemzet annál nemesebb s a kulturára annál fogékonyabb, minél több, egyenrangu vagy éppen nemesebb népfajjal olvadva össze egy nemzetté, megteremt ezzel egy kulturegyedet. S ebben a tekintetben, mint láttuk, a legnagyobb recordot az angolok érték el, mert négyféle népfajkeverékből eredtek, s tényleg a legelső szerepet is viszik napjainkban a kulturnépek között, sőt egyenesen világuralmi szerepet visznek. S ki tudja, hogy az ó-világbeli római világbirodalom is nem annak köszönheti-e a létrejöttét, hogy Róma városának latin fajbeli megalapitói összevegyültek a szomszéd etruszkokkal, ezzel a magas kulturával birt és sokáig majdnem egész Itália fölött uralkodott finn-ugor vagy éppen mongol faju néppel, meghóditva ezt, államiságának az első korszakában s beolvasztva azt a római népbe, s nem-e mint ilyen népfajvegyülék jutott Róma népe ahhoz a törhetlen erélyhez, ahhoz a szivóssághoz, ahhoz a hadi vitézséghez, ahhoz a minden akadályt az utjából elhárított impulsiv meg expansiv hóditó erőhöz, a mely őt, Róma népét, a »senatus populusque Romanus«-t, a későbbi századokban, városának világbirodalommá fejlesztésére segitette ?

De, ha már ethnologiai tantétel az, hogy valamely

nép annál nemesebb, annál életerősebb, annál kulturképesebb, minél több egyenlő qualitásu vagy nála magasabb qualitásu népekkel assimilálódott: ugy másrészről ethnologiai tantétel az is, hogy, ha valamely nép, önmagánál silányabb qualitásu népfajjal, vagy pláne emberfajjal keveredik össze vérszerint, önmaga is degenerálódik, s fölveszi egyszersmind mindazokat a hibákat és gyarlóságokat is, a melyekkel a vele fuzionált alsóbb rendü népelemek birnak. Erre is van példa két, hajdan hatalmas volt, de ma már a dekadenczia lejtőjére vagy éppen elzüllésbe jutott európai nemzetben.

A szláv népek részéről vérkeveredés ment végbe, a többi között, a csehek részéről és pedig a németséggel, s éppen ennek köszönheti is a cseh nép a maga magas kulturáját. A mi pedig az oroszokat illeti, vannak lengyel tudósok, a kik, nyilván a nagy Napoleonnak arra az ismeretes mondására támaszkodva, hogy: »Grattez le Russe, et le Tartare paraîtra«, (»Vakarjátok meg az oroszt, és előtünik a tatár«,) — azt vitatják, hogy a nagy-oroszok voltaképpen nem tiszta szlávok, mert a sok száz éven keresztül tartott tatár uralom alatt, mongol vérvegyüléket kaptak. Hát, ha ez a föltevés valóságon alapul, akkor már érthető, hogy a szlávság tengerében miért viszik viszont meg a nagy-oroszok azt a szerepet, a mely szerepet viszi a csuka a ponty-tóban?

V.

Ha mármost, az eddig kifejtettekből is láthatólag, az összes európai népek (kivéve tán az eszkimókat, no meg a szamojedeket, a mely utóbbiaknak ez a szláv neve annyit tesz, hogy önmagukat vagyis egymást eszik meg,) az évszázadok folyamán egy vagy több más népfajjal vérszerint is összevegyültek, s kulturális életüket mint ilyen népfajvegyüléki egyedek folytatták és folytatják: — ugy ezt a közös sorsot természetesen a végzet által ide Európa közép részére, árja faju népek közé hozott magyar nép se kerülhette el; de azt elkerülni nem is állott érdekében; sőt, mint az európai árja népektől fajilag különböző nép csakis ugy válhatott az európai népcsalád egyenrangu tagjává, csakis ugy képezhetett egy

kulturnemzetet, ha a birtokba vett uj hazában talált árja faju lakossággal és a később ide bevándorolt árja elemekkel vérszerint is összevegyül vala. S ez a vérszerinti összevegyülés a lefolyt évezred alatt mind általánosabb, mind intenzivebb lett, legkivált a szláv, de emellett a germán elemmel is, ugy, hogy bizvást állithatni, hogy talán ma már alig van az országban magyar család, a mely az őseinek hosszu sorozatában, harminczhárom emberöltőn át, több-kevesebb szláv és német fajbeli őst is ne számlálna, magyar ősei mellett, — nem is emlitve a ma már teljesen elmagyarosodott, de a családi tradiczióval s egyébkint bebizonyithatólag is szláv és német eredetü autochthon és bevándorolt családokat.

Hogy ez nem volt s a dolog természeténél fogva nem is lehetett máskép., arra nézve ott van bizonyitékul egész ezredéves történetünk is, a melynek a folyamán a magyar nemzetet ért rettentő katasztrófák következtében, ujra meg ujra szükség lett a harczokban megfogyatkozott magyar lakosságot főleg nyugotról behivott vagy maguktól jött bevándorlókkal pótolni.

A legelső vérszerinti összevegyülés a magyarság részéről európai árja eredetü népelemekkel, ugy látszik, már a honfoglalás idejében ment végbe. Ugyanis, ha való némely akkori görög történetirónak a tudósitása, eszerint a honfoglaló magyarok Pannoniába egyelőre csak mint egy portyázó lovas hadsereg hatoltak be, legutóbbi lakóhelyükön, a Bug és Dnjeper folyók közt volt Etelközben hátrahagyva a családaikat és marhaállományukat, a melyek azonban, az ő távollétükben, az ellenséges indulatu bolgárok boszuvágyának estek áldozatul; mert ezek, a bessenyőkkel együttesen Etelközt közös erővel feldulták. A családjaiktól ilykép megfosztott honfoglaló magyaroknak tehát uj családalapitásba kellett fogniok, tehát nemileg összevegyülniök kellett az uj hazában talált lakosokkal.

Ezek a lakosok pedig legnagyobbrészt szlávok, részben németek s kis részben a Nagy Károly császár által megdöntött avar uralomnak megszünte után kisebb csoportokban itt maradt s a keresztény hitre áttért avarok s egyéb népelemek voltak. Ezek közé kellett tehát a családjaiktól megfosztott magyaroknak beházasodniok. De közülük be-

házasodhattak s a nőtlen részük bizonyára be is házasodott, akkor is, még ha tényleg nem történt vala is meg a katasztrófa az Etelközben hátrahagyott családtagokkal.

S éppen ezért ennek a *beházasodni* s általában *házasodni* magyar szónak nyilván történeti, kulturtörténeti jelentősége is van. Ugyanis a nősülés fogalmát a »ház« fogalmával az összes európai nyelvek közül csakis egyedül a magyar nyelv köti össze; holott a többi európai nyelvekben a nősülés fogalma más-más alapgondolaton nyugszik. Nevezetesen a franczia, az angol, az olasz nyelvek, a latin »maritus« (férj) szó után képezik a »házasodni« szó kifejezését, és igy képződtek a franczia »se marier«, az angol »to marry«, az olasz »maritarsi« szavak, a melyek mind a »férjülni«, »férjjé lenni« gondolatot fejezik ki; — a német »heiraten« szó pedig a »Heim« és a »Rat« (korábbi helyesirással »Rath«) szavaknak az összetételéből áll, a mi »otthon-bebutorozást«, »otthon-berendezést« (Hausrat) jelent; — az összes szláv nyelvek pedig a »nősülni« igét a »zsena« (nő, asszony) főnévből származtatják le, lévén a szláv nyelvekben a »nősülni« szó kifejezése »zsenitysza«.

Hogy miért éppen csak a magyar *ház*asodik, annak a megfejtése szerintem az, hogy a sátrakban lakott honfoglaló magyarok közül azok, a kik nősültek a szláv vagy német sat. családbeli feleségeiknek, illetve ezek családjainak a *házába* költöztek a sátorból, szóval *be*házasodtak, s természetesen ezen a réven *meg* is *ház*asodtak, vagyis a nősülés utján házbirtokosokká is lettek.

Magyarország akkori lakossága ugyanis, a sátrakban élő magyarokon kivül, házakban (persze a legtöbb esetben csak szegényes kunyhókban) lakó, földmüveléssel s a mi ezzel összefügg, foglalkozó, állandóan megtelepült lakosságból állott. Ennek a lakosságnak pedig a legnagyobb részét szlovenek (vendek) képezték, főleg a Dunántul, ahol a honfoglaló magyarságnak a zöme, a főereje települt meg. Ez a terület a magyarok által szétrobbantott Nagy-Morvaország területéhez tartozott, s ez okból, főleg a Dunántul, de egyéb, az országnak ma tiszta magyar lakosságu vidékein is, igen számos magyar községnek, köztük több városnak is, még ma is szláv eredetü neve van, —

aminthogy szláv eredetü neve van a Balaton tavának is, a mely név a szláv »boloto«, »blato« (= mocsár, sár) szóból ered; — s ugyancsak, a többi között, a Balatonmellék egyik legkiválóbb pontjának: Tihanynak a neve is szláv szó, s annyit tesz, hogy: »Csendes«.

Továbbá már a vezérek s az első királyok korában nagy számmal jöttek be az országba németek, a kiket mint iparosokat és kereskedőket a királyaink különös kiváltságokkal is ruháztak fel. De a történelemből azt is tudjuk, hogy Szent István király a felkelt pogány magyarok lázadását németeknek is, névszerint Vencelin, Hunt és Pázmán német lovagoknak a segitségével verte le.

Hogy legelső királyunknak Szent Istvánnak mik voltak a nézetei ebben az egész kérdésben, azt ő kifejtette a *Rendeleteinek* első könyvében, a mely Rendeleteiben intelmeket intézett fiához, Imre herczeghez, őt minden irányban kioktatva a kormányzati elvek felől. Ezekből a Rendeletekből közlöm itt a Corpus juris hungarici-ből a következő részleteket:

»Sancti Stephani, primi Regis Hungariae, Decretorum Liber primus, ad Sanctum Emericum Ducem. Praefatio in qua hortatur Ducem ad capessenda paterna monita et praecepta. —

Caput 6. De acceptione exterorum et nutrimento hospitum. —

§. 2. Sicut enim ex diversis partibus provinciarum veniunt hospites, ita diversas linguas et consuetudines, diversaque documenta et arma secum ducunt, quae omnia regiam ornant et magnificant aulam, et perterritant exterorum arrogantiam.

§. 3. Nam unius linguae, uniusque moris Regnum imbecile et fragile est.«

(*Magyarul:* »Szent István, Magyarország első királya Rendeleteinek első könyve, Szent Imre herczeghez. Előljáró beszéd, a melyben az atyai intelmek és oktatások megfogadását a herczegnek szivére köti. —

6. Fejezet. A külföldiek befogadásáról és a vendégek ellátásáról. —

2. §. Ugyanis, valamint az országok különböző részeiből jönnek vendégek, ugy különféle nyelveket és szokásokat, különféle tanitásokat és fegyvereket hoznak maguk-

kal, a melyek mindannyian a királyi udvart diszitik s nagyszerüebbé teszik, és visszarettentik a külföldieknek az elbizakodottságát.

3. §. Mert az egynyelvü és egyszokásu királyság gyönge és törékeny.«)

Igy Szent István király. — Erről a dologról különben alább majd bővebben szólok.

Az 1241-iki tatárjárás után pedig IV. Béla király, »Magyarország második megalapitója«, a külföldről: Németországból, sőt még Olaszországból is, nagy tömegét telepitette meg a bevándorlóknak; — s mindezeknek folytán a városaink tulnyomó része eredetileg német lakossággal birt, a mely azonban ma már — az erdélyi szászok kivételével, — többé-kevésbbé elmagyarosodott, még a szepességi városokban is. Néhány évvel ezelőtt a Szepességben járván, az ottani egyik kisebb városban feltünt nekem az, hogy az apró gyerekek az utczán egymással magyarul beszélgetnek. Kérdést tettem erre egyes polgároknál, hogy hogyan van ez igy; mire azt a feleletet kaptam, hogy: »Németek többé nem lehetünk; tótokká meg nem akarunk lenni; hát leszünk magyarok.«

Legnagyobb mérvü volt azonban a bevándorlás az országba a törököknek a kiüzetése után, amikor ugyanis egész elpusztitott országrészeket kellett ujra benépesiteni. Ekkor lett Budapest környéke, ugyszinte Tolna, Baranya, Bács megye s később Krassó, Temes, Torontál megye német bevándorlókkal elárasztva; — a nagy magyar Alföldre pedig — a melyre különben is sürü rajokban ereszkedett le az erdélyi hegyekből az oláhság, — nagy tömegekben felvidéki tótság megtelepitve; — a szerbek pedig, a törökök elől menekülve, kisebb-nagyobb rajokban a Délvidéket szállták meg nemcsak, hanem a Dunán és a Tiszán felhatolva, felhuzódtak az ország belsejébe is az egyes városokba, egész Komáromig, Győrig, ugy, hogy még ma is vannak a Duna- és Tiszamenti magyar városokban görög-keleti szerb templomok, a melyek azonban többnyire üresen állanak, mert az egész parochia ugyszólván csak a papból meg a harangozóból áll; a parochiabeli hivek pedig, valamennyien már rég elmagyarosodva, beolvadtak a katholikus vagy a protestáns egyházakba. Még Budán is az u. n. Ráczvárosban alig van már szerb lakosság,

noha budai görög-keleti szerb püspökség is van. — A románok kevésbbé vesztettek tért a magyarsággal szemben; de mégis vesztettek, és pedig Csanád és Szatmár vármegye egyes városaiban. Üresen álló román (oláh) templomot azonban csak egyet találtam az országban. Van pedig ez a Nagy-Kunság egyik városában, ahol már csak a lelkész és a harangozó, meg egy-két család képezi a parochiát; a többi hivek már rég teljesen beolvadtak a magyarságba.

Egyátalán tényként állapitható meg az, hogy a Dunántul a magyarság által már évszázadok előtt teljesen elnyelt szlovenségen kivül, a melynek még csak kis töredékei maradtak fen Vas és Zala megyék nyugoti részeiben Magyarország és Stejerország határán, — a németséget is a magyar vidékeken többé-kevésbbé szinte magába olvasztotta a magyarság. Már az ország felső vidékén a tótokkal s Erdélyben a románokkal ellenkezőleg áll a dolog. Ez a két népelem ugyanis nemcsak hogy kompakt tömegekben ellenáll a magyarságba való beolvadásnak, hanem ellenkezőleg egy sereg falut, Erdélyben pláne egész vidékeket hóditott el a magyarságtól, a mi a magyarságra nézve nyelvi tekintetben veszteség ugyan, de a vérszerinti összeolvadás ténye ezt a két népelemet mégis közelebbi összeköttetésbe hozta a magyarsággal.

S ebben a tekintetben a magyarországi nemzetiségek esete egy ethnologiai és történelmi, eddig kétségbevonhatlan igazságon alapulónak tartott sarkalatos tantételt látszik megdönteni. Az ethnologia ugyanis azt tanitja, hivatkozással a történelemre, hogy a műveltebb nép magába olvasztja, absorbeálja a közötte élő kevésbbé művelt népelemeket. Hát Magyarországon, bizonyos vonatkozásokban, legalább részben, megszünt ennek az ethnologiai és történelmi igazságnak az érvénye. Nálunk Magyarországon ugyanis, legalább a korábbi időkben, megforditva állott a dolog; mert itt ellenkezőleg a kultura magasabb fokán álló népelemeket absorbeálták egyes, fejletlenebb kulturáju népelemek. Ezen állitásom bebizonyitására először is a magyarságnak a németséghez való viszonyát ismertetem. Szerénytelenség, sőt elbizakodottság volna részünkről magyarok részéről az, ha azt állitanánk, hogy a magyar nemzet kultura tekintetében a nagy német nemzet fölött

áll. Hisz a germán elem az egész földkerekségen elsőrangu kulturelem, a mely felülrá »Kultur-Dünger«-ül szolgált egész Nyugat- és Délnyugat-Európának; de »Kultur-Dünger«-ül szolgált és pedig nagy mértékben, nekünk magyaroknak is, a kik hozzá kulturánkat jórészben közvetlenül a szomszéd német nemzettől vettük. És mégis mit tapasztalunk? Azt, hogy városainknak eredetileg német volt lakossága — leszámitva az erdélyi szászokat és tán az osztrák határmenti városokat, — többé-kevésbbé teljesen elmagyarosodott; másfelől meg, a nagy német kulturnemzet, Magyarország nyugoti határszélén, — ahol a magyarsággal közvetlen érintkezésben van, — nemcsakhogy egyetlenegy falut se volt képes évszázadokon át elhóditani a magyarságtól; hanem ellenkezőleg közel Stejerországhoz még több, azelőtt német volt falut el is vesztett a magyarsággal szemben, például Vasmegyében a vasvári járásban fekvő Csipkereket meg Egervölgyét, (korábbi nevén »Németfalut«,) ahol már tán csak néhány igen öreg ember beszél még németül. Másrészről pedig ugyancsak Vasmegyében, egészen közel a stejer határszélhez, van három magyar község, névszerint Felső-Őr, Alsó-Őr meg Őri-Sziget, a melyek évszázadok óta megtartották magyar nyelvüket, noha Stejerország utján a német néptengerrel contiguitásban levő sürü német (u. n. hiénczi) lakosság veszi őket mindenfelől körül. Beszélnek ugyan ők is németül is, és német módra ruházkodnak; de azért tiszta magyarok, a kik büszkék arra, hogy ők előőrsei a magyarságnak a szélső nyugoti határszélen.

Hogy ezzel ellentétben hogyan áll a dolog a tótsággal a Felvidéken és az oláhsággal Erdélyben, — azt fentebb már emlitettem. Pedig, ha mi magyarok nem restelljük elismerni, sőt készséggel elismerjük, hogy kultura tekintetében a német elem több tekintetben fölöttünk magyarok fölött áll: ugy viszont tótjaink és románjaink se lehetnek oly elbizakodottak, hogy azt állitani mernék, hogy az ő népük kultura tekintetében fölöttünk magyarok fölött áll. Mert hogy tótjaink és oláhjaink nem is állhatnak kultura tekintetében fölöttünk magyarok fölött, — azt bizonyitja, egyebek közt, nagy részüknek földhöz ragadt szegénysége is, a mely természetesen akadályul szolgál rájuk nézve a művelődhetésre.

Hogy specialiter mi lehet — a többi között — az oka annak, hogy a tótság és a románság mégis nyelvhóditó szerepet vitt velünk magyarokkal szemben, de, kivülünk, ugy a Felvidéken mint Erdélyben is, a németséggel szemben is, — arra nézve egy jellemző adattal szolgálhatok. Azt beszélték nekem ugy a Felvidéken, mint Erdélyben, (de különben ezt a dolgot már ujságokban is olvastam,) hogy a tót, meg az oláh cseléd, ha magyar vagy német házba kerül szolgálatba, — a világ minden kincséért nem ejtene ki egy magyar vagy német szót se, a melyet persze a legtöbb esetben nem is ért vagy nem akar érteni, ugy, hogy a magyar vagy német gazda meg az egész háznépe kénytelen vele tótul, illetve oláhul beszélni, hogy egyátalán megértethesse magát a cseléddel. Igy aztán a tót meg az oláh cselédség révén lassankint sok ezer meg ezer magyar és német család tótosodott el a Felvidéken az eredetileg német volt városokban meg egyes falvakban, s oláhosodott el Erdélyben ugy a falvakban, mint egyes városokban. —

Mielőtt a jelen fejtegetéseimet tovább folytatnám, itt egy kitérést kell tennem, és pedig az »oláh« kifejezés miatt, a melyet román honfitársaink magukra nézve lekicsinylésnek, sőt mintegy sértésnek vesznek, s azért az egy folytonos lapis offensionist képez részükről mi velünk magyarokkal szemben, tőlünk azt követelve, hogy mi őket ne oláhoknak, hanem románoknak nevezzük.

Hát a szent békesség kedvéért is. ezt a kérdést egyszer már tisztáznunk kell valahogy, avégből, hogy román honfitársaink részéről ne legyen ez a dolog szüntelen sérelmi pont, szemben a magyarsággal.

A dolog erészben ugy áll, hogy az »oláh« kifejezés is, a többi között, éppen egyik bizonyiték oláhjaink román, latin fajbeli eredete mellett. Mert a magyar, Itáliának a lakosait *ola*szoknak nevezi: tehát az ezzel a betükre nézve majdnem teljesen azonos *oláh* szóban a legpraegnánsabb kifejezést nyer oláhjainknak az olaszokkal, ezen igazi románokkal való fajrokonsága. (Mellesleg megjegyezve: az »olasz« és »oláh« magyar szavak, a »Wälsch« és »Walach« német szókból származtak.) De Itália lakosai nem neheztelnek ránk magyarokra azért, hogy mi őket olaszoknak, az országukat pedig Itália helyett Olaszországnak hivjuk; sőt,

a kik közülük köztünk magyarok közt élnek, ha emellett magyarul is tudnak, éppen azt vehetnék s vennék is magukra nézve lekicsinylésnek és sértésnek, ha mi őket taliánoknak, az országukat meg Taliánországnak neveznénk előttük; mert ebben a *talián* magyar szóban csakugyan van egy bizonyos gunyos él.

Aztán meg, románjainkon kivül, van még két más, az országban élő nem-magyar nemzetiség, a mely nagyobb joggal panaszkodhatnék, mint románjaink, e czimen mi ellenünk magyarok ellen. Ez a két nemzetiség pedig a tót, meg a német.

A mi elsőben is a *tótokat* illeti, tudvalevő dolog, hogy őket, a kik magukat szlovákoknak hivják, a magyar, tótoknak nevezi, és pedig ugy hivatalosan, mint nemhivatalosan. Hogy mikor, hogyan, mi alapon került a magyar nyelvbe ez a szó »tót«, azt én nem tudom; de bizonyára tót atyánkfiai se tudják. Mármost tehát ők nagyobb joggal követelhetnék, hogy mi magyarok őket ne tótoknak, hanem szlovákoknak hivjuk, ugy amint ők magukat nevezik. Eddig azonban tót atyánkfiai e tekintetben sohase emeltek reklamácziót ellenünk magyarok ellen.

Hát még a *németek* mennyivel nagyobb joggal követelhetnék tőlünk magyaroktól, hogy mi őket a maguk »Deutsch« nevén hivjuk, s ne hivjuk őket »németeknek«, a mely magyar szó a szláv *nemecz*-ből került a magyar nyelvbe, (de mint »neamţ« — olvassd »nyámcz« — még az oláh nyelvbe is). Mert hát tudnivaló, hogy az összes szlávok a »Deutsch«-okat nemecz-eknek (nemczy) hivják. A »nemecz« szláv szó pedig a *nemý* szláv melléknévből van leszármaztatva, a mi annyit tesz, hogy *néma*, és pedig nemcsak szlávul, hanem a szláv után magyarul is.

Hogy miért nevezték el az összes szlávok a németeket nemecz-eknek, néma embereknek, annak a megfejtése az lehet, hogy ezen két népfajnak az árja népvándorlás korában volt legelső érintkezése idejében, természetesen nem értve egymásnak a nyelvét, a flegmatikus és hallgatag németek az élénkebb és beszédesebb szláv uj szomszédaik által hozzájuk, persze általuk nem értett szláv nyelven intézett kérdezősködésekre, legfölebb vállat vonva egy szóval se felelvén, — a szláv emberek azt mondták, hogy: Nini! Hisz ezek beszélni se tudnak, tehát némák

Ezen a réven juthatott tehát az egész germánság a *néma* szóból származtatott *nemecz* = *német* nemzeti névhez. Ezt a furcsa jelzőt tehát méltán, sőt teljesen jogosan tarthatná magára nézve lealázónak, sőt egyenesen inszultusnak a németség. És a nagy német nemzetnek, a nagy német birodalom lakosságának, de meg a magyarországi németségnek se, mégse jutott soha eszébe az, hogy emiatt a szlávokkal szemben és velünk magyarokkal szemben, (no meg kivülünk még az oláhokkal szemben is,) valaha reklamácziót emeljen, követelve a maga részére a szlávoktól, magyaroktól és oláhoktól a »Deutsch« hivatalos és nem-hivatalos elnevezést.

Az összes nemzetiségek közül tehát éppen csak románjainknak van kifogásuk az ő »oláh« elnevezésük ellen. Hogy tehát román honfitársaink és köztünk az »oláh« kifejezés ne képezzen ütköző pontot, — nézetem szerint irányukban részünkről ugyanaz az eljárás lenne követhető és követendő, mint a mely eljárást erészben a magyarság a szerbséggel szemben követett s követ ma is. A korábbi időkben ugyanis, egy évezreden keresztül a szerbeknek a magyar neve *rácz* volt, még 1848-ban is; de ma már nemcsak az irodalmi és a hivatalos nyelvből kikopott teljesen a »rácz« elnevezés, hanem a magyarság még a köznapi életben se használja többé a »rácz« nevet; s ez a név ma már csakis több magyar helységnévben, mint Rácz-Keve, Rácz-Almás, Rácz-Keresztur sat., meg családi vezetéknévként maradt fen. Mi magyarok tehát a »ráczokat« (és pedig az ő részükről emelt minden reklamáczió nélkül,) ma már általában kivétel nélkül *szerbeknek* hivjuk, ugy amint ők magukat ezen a nemzeti néven nevezik.

Valjon nem lehetne-e ugyanezt az eljárást az oláhokkal szemben is követni? A dolog rájuk nézve ugy áll, hogy maga a magyar nép őket csakis »oláh« néven ismeri; de a közönséges életben meg a sajtóban is többnyire csak oláhoknak hivjuk őket, nem pedig románoknak, ahogy ők követelik, hogy hivjuk őket. Nemzetközi szerződéseinkben pedig, a »rumán« szó szerepel, a mi azonban nyilvánvalólag semmivel se igazolható elnevezés.

De hát oláh honfitársaink mi jogon, mi alapon követelik tőlünk magyaroktól s csakis egyedül mitőlünk magya-

roktól azt, hogy mi őket »románoknak« hivjuk? Hisz a világon egyetlenegy nép se hivja őket »román«-oknak. Mert a *román* elnevezés generikus fogalmat fejez ki, a mely elnevezés alatt érthető és értendő kivülök még a franczia, a spanyol, a portugál s legfőkép az olasz, no meg a Svejcz hegyei közt élő ladin is, — a kik mindannyian a román népfajhoz tartoznak, vagy legalább oda soroltatnak. S éppen ez okból például a francziák az oláhokat »Roumain«-eknek, a németek szinte »Rumän«-eknek, a szlávok meg pláne »rumuny«-oknak hivják.

De felülrá az oláhok még maguk se hivják magukat »románoknak«, se Magyarországon, se a Kárpátokon-tuli királyságukban; hanem az irodalmi nevük voltaképen »român«, a Kárpátokon-tuli királyságuknak pedig a hivatalos neve »România«. Csakhogy ezek a szavak ugy ejtendők ki, hogy »romün«, meg »Romünia«; mert a tetőékezetes (accent circonflexe-es) »â« az oláh nyelvben *ü*-nek olvasandó. — A dolog megértésére meg kell itt mellesleg jegyeznem, hogy, mikor a románok a korábbi cyrill-irás helyett a latin irást fogadták el, a nyelvészeik avégből, hogy nyelvüknek a latin nyelvvel való, különben kétségbevonhatlan rokonságát irásilag is minél jobban kifejezésre juttassák, a phonetikus orthographiáról átmentek (jobban mondva: visszafelé mentek) az etymologikus orthographiára, (Erről alább általában majd bővebben.) — a mi egyenesen retrograd lépést jelent; mert az európai nyelvek tulnyomó részben ma már lényegileg a fonetikus helyesirás alapján állanak, vagyis ugy irnak, amint az illető nemzetek beszélnek; sőt az egyik legetymologikusabb nyelv, a franczia nyelv, éppen napjainkban azon a ponton van, hogy lassankint átmenjen az etymologikus helyesirásról a fonetikus helyesirásra. Mert a haladás a helyesirás terén az etymologikus (szószármazási) helyesirásról a fonetikus (szókiejtési) helyesirás felé visz, nem pedig megforditva.

Az uj román irodalom azonban megforditotta a dolgot: a phonetikus (cyrill-) irásról átment az etymologikus (latin) irásra. Mostmár aztán látjuk ugyan, hogy sok oláh szó világosan feltünteti magában, a megfelelő latin szónak a révén, az eredetileges latin származást; de a kiejtésnél mostmár tudnunk kell, hogy melyik, különféle alsó és felső

jelecskékkel ellátott latin betük, különösen a magánhangzók, miként ejtendők ki.

Román honfitársainknak tehát, ha az »oláh« nemzeti nevet magukra nézve — miként már kifejtettem: indokolatlanul — lekicsinylésnek, sértésnek veszik részünkről magyarok részéről, — azt ajánlanám, hogy avégből, hogy köztünk és köztük ez a folytonos ütköző pont ne maradjon fen, követeljék azt, hogy hivjuk őket azon a nemzeti néven, a melyen ők is hivják önmagukat, t. i., hogy hivjuk őket *romünök*-nek. S én azt hiszem, hogy, ha már egyszer a magyar sajtó rászánta magát arra, hogy osztrák szomszédaink reklamácziója folytán, a fővárosukat (az általunk ezer éven keresztül Bécsnek nevezett) Bécset ma már mind gyakrabban Wien-nek irja (visszonzásul azért, hogy ők meg Ofen-Pest helyett Budapest-et irnak,) sőt a *Wien* elnevezés már a magyar postai és vasuti forgalomban el is lett fogadva, — ugy a magyar nagy közönség, mint a sajtó, mint a törvényhozás meg a curiális stylus is szivesen elfogadja a *romün* nevet, általában használt elnevezésül, — ugy, amint elfogadta valamennyi most emlitett tényező már jóideje a »rácz« elnevezés helyett a *szerb* elnevezést: — és szent lesz emiatt egyszer s mindenkorra a béke köztünk és romün honfitársaink között.

VI.

Az eddig kifejtettekből mostmár kétségbevonhatlan történeti és ethnologiai tényként állapitható meg az, hogy a magyar nemzet, a mai fizikumában, szintoly vegyüléke több népfajnak, mint a mily vegyüléke (amalgam) különféle népfajoknak — hogy többet ne emlitsek, — a franczia meg az angol nemzet. A különbség köztük csak az, hogy, mig a franczia meg az angol nemzetnél a fajkeverékek egy uj nemzeti alakulatot, egy uj nemzeti nyelvet hoztak elő, — addig a magyar fajvegyülék megtartotta eredeti magyar nemzeti jellegét, magyar nevét s eredeti magyar nyelvét. Például, a francziák közül senkise mondhatja ma azt, hogy ő gall vagy római, vagy germán-frank, mert a végleges nemzeti formáczióban mindannyian csakis francziák; — s másrészről az angolok közül senkise mondhatja ma azt, hogy ő gael, vagy római, vagy angol-szász,

vagy normann, mert a végleges nemzeti formáczióban mindannyian csakis angolok: holott a magyar emberek, származtak legyen akár tisztán szláv vagy germán sat. ősöktől, akár pedig vegyest magyar ősöktől is, vagy tisztán magyar ősöktől, az eredeti nemzeti alakban valamenynyien magyaroknak, a honfoglaló magyarok utódainak mondhatják s mondják is magukat. Ennek a lényeges különbségnek a fixirozásánál természetesen döntő a nyelv kérdése is; mert, mig például a franczia nyelv közös produktuma a franczia nemzetet képzett három népfaj ma már részben obsolet nyelveinek, viszont az angol nyelv meg közös produktuma ama négy népelem ma már részben obsolet nyelveinek, a mely négy népelemből a mai angol nemzet kialakult: — addig a magyar nyelv nem egy uj, közös produktuma a magyar, a szláv és a német nyelveknek, a mely két utóbbi nyelvet beszélő népelemeket magába tömegesen felszivott; — hanem a magyar nyelv ma is csak az eredeti magyar nyelv, noha benne, miként alább majd kimutatom, egész tömeg szláv szó, de emellett sok német s egyéb eredetü szó is van.

Ezekből aztán logice következik az is, hogy, mig például az angolok a maguk nemzeti tradiczióit nem vihetik fel pusztán s egyedül csak a gaelekig, vagy a rómaiakig, vagy az angolszászokig, vagy a normannokig, — s viszont a francziák nem vihetik föl a maguk nemzeti tradiczióit pusztán s egyedül csak a gallokig vagy a rómaiakig, vagy a germán-frankokig, (ezt a legutóbbit a francziák német-gyülölete miatt minden franczia kereken vissza is utasitaná, — pedig a végleges nemzeti alakulatot jelző »franczia« név is a frankoktól eredt,) — addig a magyarok a maguk nemzeti tradiczióit felvihetik s fel is viszik egészen Árpádig, sőt még ezen tul messzebbre is, — ugy amint a németek felviszik a maguk nemzeti tradiczióit egészen Arminiusig és a teutoburgi hősökig; — s tán még az olaszok is felvihetik a maguk nemzeti tradiczióit az örök városnak, Rómának a megalapitóiig, a rómaiakig.

S itt rejlik a magyarországi nemzetiségi kérdés megérthetésének, de egyuttal nehézségének is a kulcsa. Mert, ha a magyar nemzet nyelve — amellett, hogy maga a nemzet ma vérszerint egy uj közös produktuma a magyar

mellett más, főleg szláv és germán elemeknek is, — szinte egy uj, közös produktuma volna valamennyi, az országban lakó nemzetiségek nyelveinek, szóval, ha mintegy speczialis magyar nemzeti esperanto nyelv volna, (ugy, amint mintegy nemzeti közös esperanto nyelv volt a kialakulásának a folyamata alatt például a franczia meg az angol nyelv,) akkor a magáénak vallaná azt a Magyarországon lakó valamennyi nemzetiség is, s ez uton a nyelvi összeolvadás is már rég bevégzett tény volna. De, mivel, daczára a nem-magyar nemzetiségek nyelveiből átvett több-kevesebb szónak, a magyar nyelv ma is csak az a magyar nyelv, a melyet már a honfoglaló magyarok beszéltek, — a többi nemzetiségek azt idegen nyelvnek tekintik, a mely hozzá még a szerkezetére nézve az ő árja nyelvük szerkezetétől több tekintetben lényegesen el is tér. Ez okból, ha már a francziáknak még ma is bajuk van a maguk celta származásu és nyelvü bretonjaival, az angoloknak meg a gael eredetü írekkel, a kiket pedig ma már át meg átjárt a franczia, illetve az angol nyelv: ugy még nagyobb nehézsége van a magyarságnak főleg a tót és romün nemzetiségekkel, a melyek nyelv tekintetében, a magyar nyelv által évszázadok óta átjárhatlan volt, kompakt egészet képeznek.

Hát ennek az oka részben a magyar liberalizmusban vagy talán éppen a magyar nem-törődömségben is rejlik, a mik mellett őseink a korábbi évszázadok folyamán elmulasztották a magyar nyelvet a nemzetiségek közé is bevinni. Igaz, hogy erre a középkorban, amikor a nemzetiség iránti érzék teljesen hiányzott az intelligencziánál, a mely csak a latin nyelven rágódott, egyátalán nem is gondolt senkise; — a török háboruk óta pedig a magyarságnak természetesen az egyedüli gondját az ellene folytatott támadó s később irtó háboru mikénti viselése képezte; sőt éppen abban a korszakban, amikor Erdélyben nemzeti fejedelmek voltak, amikor tehát ott legtöbbet lehetett volna tenni a magyar elem megszilárditására, — nemcsakhogy nem történt erészben semmise, hanem Erdélyben éppen azoknak a nemzeti fejedelmeknek az uralma alatt (nem kutatom: miért és hogyan,) vesztette el a magyarság a lábai alól mindinkább a talajt, s jutott lélekszám szerint kisebbségbe. S hogyha már igy állott

a dolog Erdélyben a nemzeti fejedelmek mellett, hogyan lehetett volna várni azt, hogy a törökök kiüzetése után, Magyarországnak Bécsben székelt, illetve onnan irányitott kormánya tett legyen valamit a magyar nemzetiségért?

De annak, hogy a magyarság évszázadokon keresztül egészen a legujabb korig egyátalán nem foglalkozott a maga nemzetisége megerősitésének az ügyével, lehetett egy más oka is. Ugyanis az erészben tanusitott liberalizmusát, illetve nem-törődömségét a magyarság igazolva, sőt mintegy szentesitve látta Szent István királyunk Decretumai első könyvének, a jelen fejtegetéseim megelőző V. részében idézett 6. fejezete 3. §-ában foglalt azon kijelentésével, hogy: »Unius linguae uniusque moris regnum imbecile et fragile est.« Pedig hát ezt az elvet, a melyet a trónusról hirdetett legelső nagy királyunk, — a kinek a kereszténység behozatalával köszönhette a magyar nemzet, hogy nem jutott az avarok sorsára, — nemcsak őseink magyarázták tévesen, hanem mai közjogászaink is teljesen félreértik, azzal, hogy a »regnum« latin szót »ország«-nak magyarázták és annak értik. Tévesen magyarázták és félreértik pedig ezt azért, mert Szent István király ama hires kijelentésével nem azt akarta mondani s nem is azt mondta, hogy »az egynyelvü *ország* gyönge és törékeny«, (hisz ez nyilvánvaló abszurd állitás lett volna, — a mely hibában leledzenek különben a Corpus juris magyar forditásai is, nevezetesen az id. Poldini Ede-féle, Pesten, 1866-ban megjelent, ugyszinte a Pallas-féle, 1899-ben megjelent millenniumi emlék-kiadás forditása is, a melyek a »regnum« szót szinte »ország«-nak forditják le;) — hanem Szent István király azt akarta mondani s mondta is, hogy »az egynyelvü *királyság* gyönge és törékeny«. Mert a *regnum* latin szó nemcsak »országot«, hanem, és pedig elsősorban, mint a »rex« (király) szóból származó szó, *királyságot* (németül »Königreich«-et, francziául »royaume«-ot, angolul »kingdom«-öt, szóval: monarchiát) is, jelent. S *ily* értelemben Szent István királynak teljesen igaza volt és van; mert hisz ő maga győződhetett meg legjobban ennek az általa proklamált kormányzati elvnek az igazságáról akkor, amikor a pogány magyarok lázadását nem-magyarok segitségével: Vencelin, Hunt és Pázmán bevándorolt német lovagoknak és seregeik-

nek a segitségével tudta csak leverni, s ezzel magát meg tán egész dynasztiáját is a bukástól megmenteni. Szent István király Decretumának ama hires kijelentése tehát nem más, mint a »Divide et impera« (»Ossz szét és uralkodjál«) évszázadokon keresztül ugy nálunk mint egyebütt is mindig sikerrel alkalmazott kormányzati elvnek a körülirásos kifejezése.

S ezzel itt egyuttal egy sulyos, sőt tán végzetesnek mondható félreértésre okot és alkalmat szolgáltatott 900 éves forditási hiba is lett kijavitva.

De, ha már magyar nemzetiségi politika nem követtetett évszázadokon át egészen a legujabb korig királyaink, kormányaink meg a társadalom részéről, s ennek a következtében most egy évezred mulva szakadt egész vehemencziával a nyakunkba a nemzetiségi kérdés: ebben a sivár helyzetben a magyar nemzetnek vigasztalása lehet az, és a reményét, a többi között, arra is alapitja, hogy a nem-magyar nemzetiségek tulnyomó része még ma is ragaszkodik hozzánk, ragaszkodik a magyar államisághoz, s elismeréssel van a lovagias magyar nemzet iránt, hogy ezer éven keresztül a maga liberalizmusa folytán nem nyomta el az ő nemzetiségüket, nyelvüket; s hogy a magyarság ma is csak a közös magyar hazához való hűséget követeli, s emellett csakis azt igényli, hogy a nem-magyar nemzetiségek vegyék maguknak azt a fáradságot, hogy a magyar nyelvet mint az állam hivatalos nyelvét s emellett mint a különböző nemzetiségek közötti közös érintkezési nyelvet, a saját jól felfogott érdekükben is, lehetőleg elsajátitsák. S aztán meg, a latin közmondás szerint: »Quot linguas calles, tot homines vales« (»Ahány nyelvet tudsz, annyi embert érsz«). Hisz azért, hogy valaki a saját anyanyelvén kivül még egy vagy több más nyelvet is beszél, még senkise mond le a maga nemzetiségéről. Élő példák erre, hogy egyebet ne emlitsek, a magyar országgyülési nemzetiségi képviselők, a kik, noha prononcirt nemzetiségi férfiak, mégis kitünően beszélik a magyar nyelvet is, s emellett bizonyára egyikük-másikuk beszél németül, sőt tán francziául, angolul sat. is, — aminthogy majdnem minden intelligens magyar ember beszél egyuttal jól-rosszul németül is, és sokan beszélnek francziául, angolul sat. is, nemzetiségi vidékeken pedig beszélik az illető nemzetiségek nyelvét is.

Ott van nemzetiségeink előtt e tekintetben mint élő példa az északamerikai Unio, a mely polyglott állam annyiban, hogy van ott a világ minden nemzetiségéből ember, s egyik-másik nem-angol nemzetiség létszáma több millióra rug, mint például a németeké. És mégis az ott meghonosult vagy csak időlegesen is ott tartózkodó németek, olaszok, francziák, spanyolok, magyarok, tótok, szerbek, horvátok sat., ha egyátalán érvényesülni akarnak, megtanulják önként az állam hivatalos nyelvét, a közös érintkezési nyelvet: az angolt. Hát kövessék nemzetiségeink velünk magyarokkal szemben is azt az eljárást, a melyet kivándorolt vérrokonaik az északamerikai Egyesült Államokban követnek az angolokkal, az angol nyelvvel szemben. S itt egy jellemző történetke jut eszembe, a melyet néhány évvel ezelőtt az ujságokból olvastam. Egy kiránduló magyar társaság fent valahol a Tátrában, hegymászás közben utat tévesztett, s nem tudta merre menjen, hogy a hegyek között el ne tévedjen. Szerencséjére egy tót atyafival találkozott össze, a kit a társaság tagjai nyomban előfogtak a kérdéseikkel. Megszólitották őt először magyarul, mire az atyafi csak egy kurta »Nye viem«-mel (»Nem tudom«-mal) felelt; előfogták aztán németül; de erre is csak »Nye viem« volt a felelet. Már-már desperálni kezdett az egész társaság, amikor az egyik tagjának az a furcsa ötlete támadt, hogy megtréfálja az atyafit angol beszéddel. S ime, csodák csodája, az angol szónak a hallatára megeredt az atyafinak (a ki Amerikából hazatért tót volt,) a nyelve, s folyékony angol nyelven megadott a társaságnak minden kivánt felvilágositást. — De ez még mind semmi; mert a jelen évben a következő dolgot hallottam, a mit magam is egyenesen hihetetlennek tartanék, ha három különböző oldalról, három szavahihető s az erdélyi viszonyokat a helyszinéről ismerő uri embertől nem hallottam volna. Hallottam tehát a következő dolgot. Az emlitett uriemberek előadása szerint, az erdélyi szászok a különböző vidékeken olyan egymástól eltérő német dialektusban beszélnek, hogy az egyik vidékbeli szász ember nem érti meg a másik vidékbeli szász embernek a német beszédét. Hogyan segitenek hát magukon? Úgy, hogy egymással *romün* nyelven beszélnek, a melyet mindegyikük megért. — Hát mi magyarok se kivánunk

se tót atyánkfiaitól, se a többi nemzetiségektől egyebet, mint csak azt, hogy legyenek a magyar nyelv iránt annyi előzékenységgel, itt a saját hazájukban, mint a milyen előzékenységet a föld tulsó felére kivándorolt, vagy csak időlegesen kirándult véreik az angol nyelv mint államnyelv irányában — vagy a milyent az erdélyi különböző vidékekbeli szászok a romün nyelv mint közös érintkezési nyelv irányában tanusitanak, — a mely idegen nyelveknek a tudása se jelenti még távolról se azt, hogy azzal a saját anyanyelvükről, a saját nemzetiségükről lemondottak volna.

Ne üljenek fel nem-magyar ajku honfitársaink a magyarság ellen gyülöletet hirdető egyes izgatók s ugy bel- mint külföldi egyes hirlapok hecczelődéseinek, a kik s a melyek unos-untalan azt kürtölik, hogy a magyarságnak, ennek a, szerintük, ázsiai fajnak, ennek a török, tatár, mongol fajnak nincs létjogosultsága Európában: hát menjen vissza Ázsiába, ahonnét jött. Mert hát ez tisztán bolond beszéd. Mert először is, a magyar se nem török, se nem tatár, se nem mongol ázsiai faj, hanem (amellett, hogy nem is pogány, hanem keresztény, a mi talán szinte mégis csak valami,) egy európai faj, a mely eredetileg a mai európai Oroszországban, a Kama folyó táján lakott, s vérrokonai a civilizált s immár germán-svéd elemekkel vegyült finn kultur-népnek. Aztán meg ma már, miként a jelen fejtegetéseim során kimutattam, a mai magyarság vérszerint lényegileg egy magyar-szláv-német fajvegyülék, tehát teljesen arizált európai népfaj, s igy vér az ő vérükből is, hus az ő husukból is. Ha kell erre további bizonyiték, hát szolgálok ezzel még bővebben.

Hát legelőször is konstatálom itt azt a köztudomásu tényt, hogy arisztokracziánknak nagy része német eredetü, vagy legalább német arisztokrata családokkal való szüntelen összeházasodások folytán, egy magyar-német fajvegyülék. (Lássd a gothai Almanachot.) De emellett arisztokracziánk több családja szláv (tót, horvát, lengyel) és olasz eredetü, néhány romün eredetü, miként a családi neveik is mutatják. S azonkivül van nálunk még néhány más, nem-magyar eredetü arisztokrata család is.

Középosztálybeli intelligencziánknak egy igen nagy hányada, szinte bebizonyithatólag német vagy szláv eredetü, miként ezt a német és szláv hangzásu és értelmü család-

nevek is mutatják, — a melyek között ott van a Felvidéken a számtalan »szky«, »czky« sat. végződésü uri családi név, a melyek legtöbbnyire tót és lengyel eredetre vallanak; — s a Dunántul meg az Alvidéken, de másutt is, ott van a megszámlálhatatlan »ics« végezetü uri családi név, a melyek mind horvát vagy szerb sat. eredetre vallanak. (Mellesleg megjegyezve itt, az »ics« rag annyit tesz, hogy »fi«; például Theodorovics = Tódorfi sat.) Mindezekhez képest aztán politikusaink s közéleti férfiaink jó részének is természetesen szinte német vagy szláv családi neve van; sőt köztük nem egy államférfinknak is.

Városaink polgárságának. köztudomásulag, legnagyobbrészt német hangzásu családneveiről nem is szólok. De ott vannak a magyar falvak, ahol a családok kisebb-nagyobb részét szinte szláv vagy német hangzásu vezetéknevü családok teszik. Hát még a megszámlálhatlan sokaságu »Tóth«, »Horváth«, »Németh« s emellett kisebb részben »Rácz« meg »Oláh« sat. családnevek, ugy, hogy tán nincs magyar község, a melyben főleg a »Tóth«, »Horváth« és a »Németh« vezetéknevü családokból több-kevesebb ne volna. Én nem akarom ezzel azt mondani, hogy ezeknek a »Tóth«, »Horváth«, »Németh« sat. vezetéknevü családoknak valamenynyije a nevét tót, horvát vagy német sat. nemzetiségü ősöktől vette; lehet annak egyes esetekben más oka is; de tulnyomó részben azok a »Tóth«, »Horváth«, »Németh«, »Oláh« sat. családnevek döntő bizonyitékok az illető családok illető nemzetiségü eredete mellett. Persze azok a megszámlálhatlan szláv meg német sat. nevü, ugyszinte »Tóth«, »Horváth«, »Németh« sat. vezetéknevü családok az évszázadok folyamán összeházasodtak faj-magyar családokkal is, és igy lett magából a tulajdonképpeni értelemben vett magyar népből is egy magyar-szláv-német vérbeli vegyülék, és pedig többszörös, sokszoros vegyülék.

Hát az ilyen, ugy arisztokracziájában, mint középosztályában, meg tulajdonképpeni értelemben vett népében ma már vérszerint teljesen arizált európai nemzetet, mint amilyen a mai magyar, Ázsiába kivánni, csakis a bolondok házába való vagy nemtelen czélokat hajhászó egyéniségek, vagy pedig, ha külföldiek, hát csakis rosszul informált, a tényleges viszonyokat nem ismerő ostoba emberek tehetik.

Vegyenek példát nem-magyar ajku honfitársaink, ezek a magyarságnak ma már vérszerinti testvérei is, azokról a férfiakról és családokról, a kik s a melyek, noha szláv vagy német sat. eredetüek, de emellett jó magyar érzésü férfiak és családok, a kik s a melyek magukra nézve egyenesen inszultusnak vennék azt, ha valaki az ő magyarságukat kétségbe vonni merné, — s kik s a melyek előtt nyitva áll minden irányban a közpálya s hozzáférhető minden állás, és a magyar nemzet csak szintugy a keblére öleli őket, mint azokat, a kik a családjuk származását egészen Árpádig viszik fel, vagy vélik felvihetni.

De legyenek tisztában ugy bel- mint külföldi ellenségeink azzal is, hogy, mégha törésre kerülne is a dolog, — a mit Isten mindnyájunktól távol tartson, — a magyarság meg tudja majd védeni e hazában nemcsak a maga existencziáját, hanem a maga supremacziáját is, és pedig nemcsak a maga erejére támaszkodva, hanem támaszkodva a germán és a szláv népfajok közti európai egyensuly fentartása tekintetéből nélkülözhetlen magyar állam létezésének a szükségessége iránt érzékkel biró s politikájuknak érvényt is szerezni képes európai illető nagyhatalmaknak a kimaradhatatlan segitségére is.

VII.

De hát a magyar nyelv, a magyar nyelv: ez az idegenszerü, az európai árja népeknek, az ó-indiai szanszkrit nyelvből, mint közös ősforrásból eredő nyelveitől, a szókincsére nézve általában, a szerkezetére nézve pedig több tekintetben lényegesen elütő nyelv, a melyet — ellenségeink állitása szerint, — nehéz megtanulni.

Hát a magyar nyelv ellen emelt kifogások is csak szintoly gyenge alapon állanak, mint a magyar nemzet mint népfaj ellen emelt, általam már megczáfolt kifogások.

S itt legelőször is konstatálom azt a történeti tényt, hogy a magyar nyelv azt, hogy mint finn-ugor népcsaládbeli nyelv, itt, az európai árja népek nyelveinek a tengerében mint egy sziget fenmaradt, — egyenesen Rómának, a pápaságnak köszönheti. Mert, ha Szent István király, az apostoli magyar király, Róma helyett Byzanczot választja, s a nyugoti kereszténység helyett a keleti kereszténységet

hozta volna be az országban, — a magyar nyelv éppen ugy járt volna, mint ahogy járt a bolgár nyelv, ez a szinte finn-ugor eredetü volt nyelv, a melyből azonban immár egy évezred óta csak a bolgár nemzetnek a puszta ethnikus neve maradt fen, egyéb pedig teljességgel semmise. Szakasztott ugyanily módon járt volna tehát a magyar nyelv s vele a magyar nemzetiség is, ha ez, egyházi tekintetben Róma és a pápa helyett Byzanczhoz, a konstantinápolyi oekuméni patriarchához csatlakozott volna.

A keresztény hitre tért magyarságnak és a nyelvének tehát az volt a szerencséje, hogy első, nagy királya Róma mellett döntvén, a római egyház (holt nyelvü) latin liturgiájának természetesen nem lett semmi nyelvátalakitó szerepe a magyarság között.

A görög egyházban liturgikus nyelv ellenben az, a mely az egyház által mint ilyen el van ismerve. Ez a liturgikus nyelv pedig Európában, a görögön kivül, az örmény, a romün, meg az ó-szláv nyelv. Igy jutottak tehát a bolgárok (az országukban volt szláv népelemek nyelvének a hatásán kivül,) a szláv nyelvhez, a mely speciális szláv nyelvüknek oly nagy szerepe lett aztán a szlávság terén, hogy az oroszok egyenesen őtőlük, a bolgároktól vették át a cyrill-irást, ugy, hogy a bolgár meg az orosz cyrill-irás teljesen egy és ugyanaz; mig a szerb cyrill-irás, a bolgár-orosz betüktől elütő több betüje miatt, egy külön, önálló cyrill-irást képez.

Az ma már csakis akadémikus jelentőségü kérdés lehet, hogy valjon a magyar nép Szent István király korában megkaphatta volna-e a keleti egyháztól liturgikus nyelvül a magyar nyelvet vagy nem, ha a keleti egyházhoz csatlakozott volna. Abból a tényből azonban, hogy a keleti egyház a bolgároknak nem adta meg a bolgár liturgikus nyelvet, következtethető az is, hogy a magyaroknak se adta volna meg a magyar liturgikus nyelvet; de ezt meg se adhatta volna, mert hisz akkor még nem létezett magyar biblia-forditás, holott az ó-szláv biblia-forditás akkor már megvolt. Tény azonban az, hogy még napjainkban sincs elismerve a magyar liturgikus nyelv, se a görög-keleti egyházban, se a görög-katholikus egyházban, s igy azok a magyarok, a kik a görög-keleti szerb vagy romün egyházaknak vagy pedig a görög-katho-

likus egyháznak a hivei, még ma is ezen egyházaknak a liturgikus nyelvén kénytelenek énekelni a templomi énekeket; — noha ujabban a római szentszék hallgatólagos belenyugvásával, a magyar nyelvü hivekből álló számos görög-katholikus parochiában, mint Hajdu-Doroghon, Budapesten sat., az egyházi nyelv mostmár a magyar. De még nem mindenütt, a mi aztán anomaliákra vezet.

Például több évvel ezelőtt egy görög-katholikus magyar lelkész az egyik fővárosi hirlapban egy czikket közölt, a melyben, sürgetve a görög-katholikus magyar egyházi nyelvnek a hivatalos elismerését s a magyar parochiákban való általános behozatalát, — egyebek közt a következő jellemző adatot is hozta fel. A görög-katholikus ó-szláv rituáléban van a többi között egy templomi ének, a mely igy kezdődik:

»*Prísedsi szlncze na zapad*«, — a mi magyarul annyit tesz, hogy: »*A nap nyugotra érvén.*« Ezeket a szláv szavakat persze a magyar hivek nem értik. De, mivel énekelni akarnak, s kell is nekik, az énekhez pedig szöveg is kell, — az egyik parochiában a következő magyar szöveget komponálták a hivek az énekhez, illetve következőleg »forditották« magyarra a fentebb közölt ó-szláv éneksort, az egyes szláv szavak kiejtésével lehetőleg összehangzólag:

»*Pr..ed s a szent szén az apád.*«

Elképzelhetni mármost, hogy az ilyen kezdet után hogyan szólhatott (s talán szól ma is,) azon ó-szláv templomi ének többi részének, az illető parochiabeli hivek által komponált magyar szövege, »műforditása«.

Hát biz ez furcsa állapot. Ma már persze, az ó-szláv egyházi nyelv mellett se szlávosodnak el, illetőleg vissza, a ruthénekből (kis-oroszokból) lelkes magyarokká lett görög-katholikus hivek. De Szent István király korában, ha behozták volna valamennyi magyar plébániában az ó-szláv egyházi nyelvet, s a magyarok szláv nyelven énekelték volna a templomi énekeket, — ezen a réven mulhatlanul el is szlávosodtak volna, amint teljesen elszlávosodtak bolgár fajrokonaik, — a kik ellen, — mellesleg megjegyezve, — noha szinte finn-ugor fajbeli eredetüek, nem hallatszik semmiféle kifogás Európában, és senkise emlegeti nekik azt, hogy »menjenek vissza Ázsiába, ahonnét jöttek«. Nem emlegetik pedig nekik, a bolgárok-

nak, ezt még a balkáni árja faju népek sem, a melyeknek pedig a bolgárok utjokban vannak, s a jövőben előreláthatólag még inkább utjokban lesznek. Pedig hát a dolog ugy áll, hogy a bolgárok vérszerint kevésbbé vegyültek össze európai árja fajbeli népelemekkel, (németekkel éppen nem,) mintsem a magyarok; viszont azonban az ötszáz éves török uralom alatt a bolgárok török vérvegyüléket kaptak; sőt egy részük, török elnyomóik kedvéért, annak idején a mohamedán hitre át is tért, a kiket emiatt »*pomák*«-oknak neveztek el, s igy hivnak ma is, a mely szláv szó azt jelenti, hogy a törököknek »*segitők*«; — holott a magyarság, daczára az ellene a törökök által másfél évszázadon keresztül folytatott kegyetlen irtó háborunak, — nem kereste ádáz ellenségeinek és pusztitóinak a kegyelmét azzal, hogy bármi csekély részben is mohamedánná lett volna, megtagadva ezzel őseinek keresztény hitét. — A mi pedig a bolgároknak török vérrel való vegyülését illeti, (a finn-ugor eredet mellett,) tán annak is tulajdonitható az, hogy az ötszáz éves rabság alól felszabadult s rövid néhány évtized alatt oly szép fejlődésnek indult konszolidált államot berendezett bolgár nemzet, napjainkban viszont meg a balkáni népek között készül vinni azt a szerepet, a mely szerepet viszi a csuka a ponty-tóban, ellensulyozva a Balkán félszigeten az ottani népeknek a mi érdekeinkre: a magyar nemzet érdekeire is hátrányosan kihatható nagyzási törekvéseit, — daczára annak, hogy a görög, a szerb és a romün királyságok mellett, még mindig késik a bolgár *királyságnak* a proklamálása.

Ezen — alkalomszerü, de szükségesnek mutatkozott — kitérés után, visszatérve a tulajdonképpeni tárgyra, — itt még csak azt jegyzem meg, hogy mit jelentett volna Európára s ennek történetére nézve az, ha a magyar nemzet Szent István király korától kezdve elszlávosodott volna, — azt szükségtelen bővebben fejtegetnem: Európa térképe bizonyára máskép nézett volna ki nemcsak a középkorban, hanem másként nézne ki napjainkban is.

A nyugoti keresztény egyház révén azonban a magyar nemzet, a magyar nyelvvel együtt, megmaradt magyarnak.

VIII.

A mi mármost a magyar nyelv megtanulhatásának az állitólagos nehézségét illeti, (s itt áttérek a kulturtörténelemnek általában egyik elismerten legnehezebb ágára: az összehasonlitó nyelvészetre,) — hát itt először is azt jegyzem meg, hogy valamely nyelv megtanulásánál nem a nyelvnek a szerkezeti szabályai képezik a legnagyobb feladatot; mert ezeket a szerkezeti szabályokat csak egyszer kell megtanulni s érti az ember egyszer mindenkorra az egész szerkezetet; hanem a legnagyobb feladatot a megtanulni akart nyelv szókincsének az elsajátitása képezi, a mely szókincs, kultivált nyelveknél, mint a milyen a magyar is, szómennyiségre nézve körülbelül egy és ugyanaz, s igy magyar szó sincs több, mint akár német, franczia, angol vagy szláv sat. szó. Ha tehát valaki rászánja magát arra, hogy a saját anyanyelvén kivül még egy vagy több más nyelvet is megtanul, ugy a legfőbb gondját az fogja képezni, hogy a sok ezernyi szót bemagolja.

Ebben a tekintetben azonban vannak könnyebbségek, vannak egyes kivételek, a melyek azonban csak a most konstatált általános szabályt erősitik meg. Ilyen könnyebbségek például: hogy, a ki a latin nyelvet birja, — erre persze elég azt csak irodalmilag érteni, nem pedig egyszersmind beszélni is, — az könnyen sajátithatja el az olasz, a franczia, a spanyol, a portugál nyelveket, a mely nyelvek szókincsének tulnyomó része latin eredetü. De aránylag könnyen megtanulhatja a latinul tudó az angol nyelvet is, noha ez alapjában véve egy elrontott német nyelv, s emiatt meg a német ember is aránylag könnyen megtanulhat angolul és viszont. Az angol nyelvben foglalt temérdek latin szó azonban — mellesleg megjegyezve, — nem közvetlenül a latin nyelvből lett, a római uralom alatt átvéve, mert a római uralom a brit szigeten aránylag későn kezdődött s aránylag korán végződött, s igy a latin nyelv tekintetében se hagyott ott mélyebb nyomokat; — hanem az angol nyelvben foglalt latin eredetü szók közvetve a franczia nyelvből mentek át az angol nyelvbe, és pedig az elfrancziásodott normannok utján, a kik Hóditó Vilmos idejében, az 1066. évben a legutólsó meghóditói lettek a négy hóditáson keresztülment brit

szigetnek. Azonban ezeket a francziából átvett latin szavakat, ugy mint a germán eredetü szavakat is, az angol a kiejtésnél olyannyira elferditi, hogy az angol nyelvet csak könyvből tanuló, latinul értő ember képes csak felismerni számtalan angol szónak a latin eredetét. A számtalan ilyen szók közül e tekintetben itt például felhozom a »récapitulation« (= rövid összefoglalás, rövid ismétlés,) franczia szót, a mely ugyanaz, mint a latin »recapitulatio« szó. Ez a szó az angol nyelvben szinte »recapitulation«-nak van ugyan irva; de, mig a franczia ezt a szót, csekély módositással ugy ejti ki, hogy »rekapitülaszion«, — addig az angol ezt a szót ugy ejti ki, hogy: »rikepittyuleesn«, — a miből már az az angolul csak a gyakorlatból tanuló ember, még ha tud is latinul, csak hosszas fejtörés után veheti ki, hogy ez a csodálatos szó voltaképpen a latin »recapitulatio«. Hasonló módon lesz, például, a latin »oppugnare« (= ostromolni) szóból az angol »oppugn« szó a kiejtésben »appjún«, — az »optio« (= választás) latin szóból az angol »option« szó a kiejtésben »apsn«, — a »species« (= faj, nem) latin szóból az angol (szinte) »species« szó a kiejtésben »szpísiz«, — s a »virtus« (= erény) latin szóból az angol »virtue« szó a kiejtésben »vercsju«. S ez igy van többé-kevésbbé, a latin nyelvből származott valamennyi angol szóval.

De a latinul tudó ember meglehetősen könnyen sajátithatja el a romün nyelvet is, de csakis könyvből az irodalmi nyelvet; mert a modern romün nyelvészek, hogy a romün nyelvnek a latin nyelvvel való rokonságát minél meggyőzőbben demonstrálják, meg hogy nyelvüknek a szókincsét szaporitsák, sok olyan latin szót is fölvettek a romün szótárba, a melyről maga a romün nép semmitse tud, s csak lassankint, az irodalmi nyelv után kezdi maga a romün nép is azokat az életben használni. De nemcsak a latin nyelvből, hanem más román nyelvekből is egyszerüen átvettek a romün nyelvészek egyes szókat; például, mivel a romün nyelv egyátalán nem ismeri a »már« (németül: »schon«) igehatározót, hát ugy segitettek magukon, hogy a franczia nyelvből egyszerüen változatlanul átültették a romün nyelvbe a »déjà« (olv. »dezsá« = »már«) adverbiumot. Aztán meg, miként fentebb már kifejtettem, az etymologikus latin irásnak a behozatalával is igyekez-

tek, az általam már ismertetett módon, nyelvüknek a latin nyelvvel való, különben kétségtelen rokonságát minél szemlélhetőbbé tenni. Ez pedig — szerintük — annyival inkább szükséges volt, mert a kiejtésnél a latin eredetü szókat a romün ember szintugy elferditi, mint akár az angol. Például, a sok közül: a latin »quando« (= »mikor«) szóból származó romün szó a »künd«, — a miből hallás után ugyan alig vehető ki az, hogy ez a latin »quando« szó akar lenni; de már ha latin irásilag azt látjuk, hogy »când«, ebből már könnyen kitalálható, hogy ez a latin »quando« szóval ugyanazonos. Még egy példa: A »kéz« magyar szó romün nyelven (a kiejtés szerint) »münö«, a melyből alig veheti ki valaki, hogy ennek a romün szónak az édesapja a »manus« latin szó; de, ha irásilag ezt látjuk: »mână«, akkor már láthatjuk a latin eredetet.

Továbbá — miként már emlitettem, — aránylag könnyü a német embernek angolul megtanulni, s viszont az angol embernek németül; mert az angol nyelv, mint mondtam, alapjában véve, egy elrontott német nyelv; noha tán ugyanannyi latin szó van benne, mint amennyi német szó; a nyelvszerkezet azonban, néhány, alább is ismertetendő igen lényeges eltéréssel, egyezik a némettel. Ámde a kiejtésben az angol szintugy elferditi a német eredetü szókat is, mint a latin (franczia) szókat. Például, a »to make« szót az angol ugy ejti ki, hogy »tu meek«, a miből még a német ember se igen veheti ki, hogy az voltaképen az ő nyelvének a »zu machen« (= tenni) szava akar lenni. Igy lesz aztán például a »midnight« (németül »Mitternacht = éjfél«) angol szóból a kiejtésben »midnejt«, — a »new« (németül »neu = uj«) angol szóból »nyu«, — a »right« (németül »recht = helyes vagy jog«) angol szóból »rejt«, — a »homestead« (németül »Heimstätte = az otthon«) angol szóból »hoomszted« *) sat. sat.

*) Ez a (magyarosan irva) *homszted* angol szó rövid idő mulva nyilván polgárjogot fog nyerni s közkeletü lesz nálunk magyaroknál is, annak a folytán, hogy előreláthatólag rövid idő mulva tárgyalás alá kerül majd a képviselőházban az »*Otthonról*«, helyesebben *az otthon mentesitéséről* (homestead-exemptióról) szóló kormányjavaslat. S ezzel egyuttal nekem is elégtétel lesz szolgáltatva azért, hogy a 18 évvel ezelőtt, 1890. november 5-ikén a képviselőház

Hogy az egyik szláv nyelvet beszélő ember a legnagyobb könnyűséggel sajátithatja el a többi szláv nyelveket, sőt tanulás nélkül is ugy ahogy meg is érti, például a tót megérti a csehet és viszont, a szerb megérti a horvátot és viszont, — azt nem is kell bizonyitgatnom; mert a gyökszavak az összes szláv nyelvekben körülbelül egyek és ugyanazok, valamennyien a közös ó-szláv nyelvből vevén az eredetüket. Legfölebb a latin irást elfogadott szláv nemzetiségekhez tartozóknak kell, ha könyvből akarnak oroszul, bolgárul vagy szerbül megtanulni, először is a cyrill-irással megismerkedniök.

De már például a latin nyelvet nem értő német vagy szláv embernek szintoly nehéz elsajátitania a franczia, az olasz meg a többi román nyelveknek a szókincsét, mint akár a magyar nyelvnek a szókincsét; sőt a német nyelvet egyátalán minden más nemzetiségü embernek nehéz elsajátitania, lévén a német nyelv az összes európai nyelvek között a legnehezebben megtanulható nyelv, s éppen ezért nem is képes hóditani sehol a világon. A német nyelv pedig főleg azért a legnehezebb nyelv, mert, mig a román nyelvek főneveinek csak két neme (genus) van, t. i. azok vagy himnemüek vagy nőnemüek, sőt pláne a magyar

---

elé terjesztett, »Az otthon mentesitéséről« szóló törvényjavaslatomat abban az időben tárgyalás alá se vették, mert az indokoló beszédem elmondása után csakis heten (mondd: heten) szavaztak a törvényjavaslatom tárgyalás alá vétele mellett. Pedig hát az én törvényjavaslatom szinte az északamerikai Unióban létező homestead-exemptionális törvények alapján készült, ugy amint a mostani kormányjavaslat is. A legfőbb érv az én törvényjavaslatom ellen akkor az volt, hogy »a homestead-exemptió intézménye még Amerikában, a saját szülőházájában is divatját multa«. *Most* persze nem multa a divatját: *most* 18 év *után*; s a mostani kormányjavaslatra már bizonyára nem heten fognak szavazni, hanem azt tán egyhangulag megszavazza majd a képviselőház. — Hát igy jártam én valamennyi reformjavaslatommal s inditványommal, a melyek között ott van még: a vasutállamositás, a börzeadó, az uzsoratörvény, az ingó dolgok részletfizetés melletti eladásának szabályozása (a mely legutóbbi tárgyra nézve szinte készen van egy törvényjavaslat az igazságügyministeriumban,) sat. Az inditványaim és javaslataim tételekor az illetékes körök mereven visszautasitották azokat; utóbb azonban, rövidebb-hosszabb idő elteltével, egymásután életbeléptették az általam javasolt intézkedéseket.

nyelvnek egyátalán nincs is genusa, a mi óriási könnyebbség a magyarul megtanulni akarókra nézve: — addig a német nyelvnek, éppen ugy mint a latinnak, három neme van, t. i. himnem, nőnem és semleges (neutrum): t. i. a typikus »der, die, das«; igen, ez a rettenetes »*der, die, das*«, a mely formálisan megkeseriti annak a halandónak az életét, a ki németül akar megtanulni, akár könyvből, akár pedig gyakorlatból. Emiatt a »der, die, das« miatt ugyszólván lehetetlen tökéletesen elsajátitani a német nyelvet, s nyilván éppen emiatt a praktikus angolok teljesen szakitottak is e tekintetben a német nyelvvel, sőt nemcsak ezzel, hanem valamennyi többi európai árja nyelvvel is, mert az ő nyelvükben az összes főneveknek csak egy neme van (a mi lényegileg egyre megy ki azzal, hogy nincs nemük,) vagyis az összes szók semlegesek, (»it« = »ő« vagy »az«,) — kivéve egyes egyedül az emberekre vonatkozó személyes és tulajdoni névmások (pronomina) harmadik személyét, de itt is csakis az egyes számban (singularis), a melyek a férfiakra nézve »he«, olvasd: »hí« és »his«, olv. »hisz« (= »ő« és »övé«,) a nőkre nézve pedig »she«, olv. »sí« és »her«, olv. »hör« (= »ő« és »övé«.)

Sőt az angol nyelv ugy kidobta magából a »der, die, das«-t, hogy az artikulusa (mint a változatlan magyar »a«, illetve a magánhangzók előtt »az«) az összes főneveknél csak a változatlan »the«, — a mi a kiejtésben a »zi« és a »di« hangok között álló, félig sziszegő, sajátságos módon hangzik. Hogy mennyire nincs teljességgel semmi érzéke az angolnak a »der, die, das« iránt, arra nézve egy jellemző történetke van, a mely, ha meg nem történt vala is, de találó adomának méltán beillik. Az egyik északamerikai városban egy előkelőbb német hölgy beperelt egy másik német hölgyet becsületsértés miatt azért, hogy ez őt, tanuk hallatára »das Mensch«-nek mondta, a mi magyarul körülbelül annyit tesz, hogy egy »laza erkölcsü fejérnép vagy vászoncseléd«. Az esküdtszéknek csupa angolokból álló tagjai aztán tolmács által megmagyaráztatták maguknak, hogy mi az értelme a »Mensch« német szónak; mire aztán a tolmács megmagyarázta az esküdteknek, hogy a »Mensch« német főnév, ha a »der« artikulus áll előtte, akkor annyit tesz,

hogy »az ember«; ha ellenben a »das« artikulus áll előtte, akkor annyit tesz, hogy »laza erkölcsü fejérnép vagy vászoncseléd«, — a mi egy előkelő, tisztességes hölgyre nézve nyilvánvalólag a legsulyosabb becsületsértést magában foglaló kifejezést képez. Ennek a hallatára az esküdtek egyhangulag azt mondták, hogy: »Hisz ez tisztán bolond beszéd; mert a »Mensch« szó előtt akár »der« áll, akár »das«, az mindegy, mert a »Mensch« csak »Mensch«, vagyis »ember«. Mivel pedig valaki azzal, hogy mást »embernek« mond, nem követ el becsületsértést, tehát a panaszlott nem is követte el a becsületsértés vétségét.« Mire aztán egyhangulag felmentő verdiktet is hoztak.

Mindezekből pedig nemcsak az is folyik, hogy az angol nyelvnek az elsajátitása a magyar emberekre nézve s viszont a magyar nyelvnek az elsajátitása az angol emberekre nézve rendkivül meg van könnyitve; hanem folyik az is, hogy nemcsak az angol, hanem a magyar nyelvnek az elsajátitása is, a genusnak (nemnek,) meg a »der, die, das«-nak a teljes hiánya miatt, valamennyi többi nemzetiségü emberekre nézve is rendkivül meg van könnyitve.

A német »der, die, das«-szal kapcsolatban itt még megjegyzem azt, hogy igaz, hogy a szláv nyelvek főneveinek is három nemük (genus) van. Csakhogy a szláv főnevek utólsó betüjéből majdnem mindig teljes biztossággal lehet, már az első tekintetre, következtetni arra, hogy azok himnemüek, nőnemüek, vagy pedig semlegesek-e. (S ugyanez áll a kétnemü román nyelvek him- és nőnemü főneveire nézve is.) Aztán meg a szláv nyelvek egyátalán nem is ismerik az artikulust, ugy amint a latin nyelv se ismeri. Igy tehát a szláv nyelveknek sincs »der, die das«-uk, a melyek a németül tanulóknak folytonos kétkedést, fejtörést okoznak, azért, mert a német nyelvben arra nézve, hogy mely főnevek himnemüek, melyek nőnemüek és melyek semlegesek, (eltekintve egyes kivételektől, mint például, hogy a »-heit« és »-keit« végződésü főnevek, mint: »Menschheit«, »Heiterkeit« sat. mind nőnemüek, a »-chen« meg »-lein« végződésü kicsinyitő szók (diminutivumok) pedig, például »Männchen«, »Töchterlein« sat. mind semlegesek; semleges pedig még ez a két szó is, daczára annak, hogy »emberkét«, illetve

»leánykát« jelentenek; sőt még maga a »Mädchen = leány« szó is semleges,) — nem léteznek biztos, általános szabályok, ugy, hogy vannak szavak, a melyekre nézve megesküdnék az ember, hogy például himnemüek, s ha aztán felüti a szótárt, látja, hogy bizony nem himnemüek, hanem vagy nőnemüek vagy pedig semlegesek és megforditva. Vannak továbbá egyes szavak, a melyeket lehet egy és ugyanazon értelem mellett, »der«-rel is, meg »das«-szal is használni, — meg vannak olyan szavak is, a melyek, ha többféle értelmük van, a különböző értelemhez képest vagy himnemüek vagy másnemüek, mint például az imént exemplifikált »Mensch« szó, meg például a »Verdienst« szó, a melynek, ha »das« áll előtte, »érdem« az értelme, ha pedig »der« áll előtte, akkor »kereset, keresmény« az értelme sat. sat. Szóval, a német nyelvnek még csak, a főnevek nemére nézve utmutatásokat tartalmazó »Quae maribus«-a sincs, a melylyel annyira gyötört bennünket fiatal korunkban a gymnáziumban a latin tanárunk.

De ezenkivül a német nyelvnek még ma sincs végleg megállapodott helyesirása (orthographiája), mint van a román nyelveknek meg az angolnak, de meg a legtöbb szláv nyelvnek is, és tegyük hozzá: mint van végleg megállapodott helyesirása a magyar nyelvnek is. Hisz a német nyelv terén éppen napjainkban a nyelv-reformálás munkája van folyamatban, a mely, egyebek közt oda is törekszik, hogy bizonyos fölösleges betük hagyassanak ki a német szavakból. Például a »h« betüt, ahol csak lehet, kipuskázzák, s igy aztán a régi »Thür« (= ajtó) helyett a németek ma már »Tür«-t, a »thun« (= tenni) helyett ma már »tunt«-t, a »Muth« (= bátorság) helyett ma már »Mut«-ot irnak sat.; — továbbá a kettős »m« betü helyett sok esetben ma már csak egy »m«-et irnak, például a régi »sä*mm*tlich (= valamennyi) helyett ma már »sä*m*tlich«-et irnak sat.; — a »niss« végzetü főneveknél pedig a második »s«-t elhagyják, s igy lesz például a »Finsterniss« (= sötétség) szó ma már »Finsternis«-nek, a »Verhältniss« (= viszony) szó meg »Verhältnis«-nek irva sat.; — a régi »ueber« (= fölött) helyett meg ma már »über«-t, a régi »Uebel« (= baj, rosszul) helyett ma már »Übel«t irnak sat. sat. Ezeket a nyelvreformokat azonban, a német

partikularizmus mellett, az egész németség nem fogadta el; következőleg az egyik német tartományban, illetve az egyik országban az uj szabályok szerint, a másikban pedig még mindig a régi szabályok szerint irnak. Nálunk Magyarországon is a budapesti német lapok egy része még mindig a régi német orthographiával ir. — Aztán meg még ma is ingadozik a német helyesirás például az ilyen szóknál: »g*ie*bt« vagy »g*i*bt« (= ád), »stud*ie*ren« vagy »stud*i*ren« (= tanulmányozni) sat. sat.

Ezért is hangzik fel a fejüket a legujabb időben nagynehezen a német nyelv megtanulására ráadó francziák részéről a német nyelv ellen az az ellenvetés, hogy az voltaképpen egy még »lebegő« nyelv, a mely még ma sincs végleg kialakulva, amint végleg kialakulva van a franczia nyelv és pedig már több mint kétszáz év óta, az orthographia tekintetében is.

IX.

Hogy mármost a magyar nyelv mennyivel könnyebben sajátitható el, mint a német nyelv, az a mondottak után is, bővebb magyarázatra nem szorul. Sőt a magyar nyelv még a franczia meg az angol nyelvnél is könnyebben sajátitható el, és pedig főleg azon okból, mert, mig a franczia meg az angol nyelvek etymologikus (a szószármazáson alapuló) helyesirásos nyelvek, addig a magyar nyelv (miként a többi között az olasz nyelv és a szláv nyelvek is,) fonetikus (a szókiejtésen alapuló) helyesirásos nyelv. Mert a magyar ugy ir, ahogyan beszél, s a betüket ugy ejti ki, ahogyan azokat az európai nyelvek többsége használja: hogy praecisebb legyek, hozzáteszem: ahogyan azokat a latin nyelv használja; s csakis az »s« egyszerü mássalhangzónak, a mely ugy ejtetik ki mint a német »scharf« (= éles) szóban az »sch«, s a »c« (»cz«) mássalhangzónak, a mely ugy ejtetik ki, mint a »Zahl« (= szám) német szóban a »z« (= »ʒ«) betü, (mert a magyar »z« betü mindig csak »z«, mint a német »leise = halkan« szóban az »s«,) — meg az összetett mássalhangzóknak s egyes magánhangzóknak a kiejtése módját kell megtanulni. Igy a magyar »cs« ugy ejtetik ki mint a »Mensch« (= ember) német szóban az »sch«; — a magyar »gy« ugy ejtendő

ki mint »dj«, de teljesen összeolvasztva a két betüt, miként a tót nyelvben a »ď« a »medveď« (= medve) szóban; — az »ny« ugy mint a franczia »montagne« (= hegység) szóban a »gn«; — az »sz« ugy mint a német »Presse« (= sajtó) szóban a két »ss«; — a »ty« ugy ejtendő ki mint »tj«, de a két betüt teljesen összeolvasztva, mint a tót nyelvben a »ť« betü a »mať« (= anya) szóban; — a »zs« pedig mint a »général« (= általános) franczia szóban a »g« betü. — A magyar magánhangzók kiejtésére nézve pedig a szabályok a következők: az »a« ugy ejtendő ki mint az »all« (= minden) angol szóban az »a«; — a hosszu »á« mint a német »Aal« (= angolna) szóban a két »aa«, vagy az angol »star« (= csillag) szóban az »a«; — az »e« vagy zárt »e« mint a »jede« (= minden, mindegyik) német szóban az »e«, vagy pedig nyilt »e«, mint a »Herr« (= ur) német szóban az »e«. Hogy mikor kell zárt, illetve nyilt »e«-t használni a kiejtésben, arra nézve szintugy nincs a magyar irásban külön jelzés, mint a német irásban sincs; azt csak a gyakorlatból lehet megtanulni, éppen ugy mint a német nyelvben is. Továbbá a hosszu »é« a magyarban ugy ejtendő ki, mint a német »mir« (= nekem) szóban az »i« vagy a »hier« (= itt) német szóban az »ie« összetett magánhangzók; — az »i« mindig csak »i«; — az »o« szinte mindig csak »o«, mint a németben vagy szlávban; ellenben a hosszu »ó« ugy ejtendő ki mint a német »nur« (= csak) szóban az »u«; — az »ö« mint a németben az »ö«; — az »ő« pedig mint a »für« (= ért, érte) német szóban az »ü«; — s végül »u« mint a német »Ungar« (= magyar) szóban az »u«; — az »ü« pedig ugy ejtendő ki mint az »über« (= fölött) német szóban az »ü«. Ezeknek a betükiejtési szabályoknak a szemmeltartása mellett aztán mindenki azonnal korrektül olvas magyarul.

A magyar nyelvnek ezen fonetikus, egyszerü helyesirásos természetével ellentétben, például a franczia s még inkább az angol nyelv szavai kiejtésének könyvből való megtanulása már igen nehéz; sőt az angol nyelv szavai kiejtésének könyvből való megtanulhatása óriási türelmet és kitartást igényel, — lévén mind e két nyelv kiválólag etymologikus nyelv és pedig a latin szószármazáson (az angol hozzá még a germán szószármazáson is,) alapuló

helyesirásos nyelv. Igy aztán ez a két nyelv körülbelül ugy irja a bennük levő töméntelen sok latin szót, ahogy ezek a latin nyelvben irva vannak; de már a szavak kiejtése, főleg az angol nyelvben az irástól a legtöbb esetben egészen eltér. A francziák ezen az állapoton — a mely a gyerekeknek az anyanyelv irására való oktatásánál is óriási nehézségeket okoz, — éppen napjainkban ugy akarnak segiteni, hogy lassankint át akarnak menni a fonetikus helyesirásra; ámde a franczia nyelvészek tulnyomó többsége kézzel-lábbal ellenzi a fonetikusoknak ezt a franczia nyelv ellen intézni akart »merényletét«. A konzervativ angol meg persze hallani se akar a maga legeslegetymologikusabb nyelvének fonetikus irányban való reformálásáról. S azért az angol nyelvnek a szókiejtése — noha maga az angol nyelv, egyszerüség tekintetében az összes európai nyelvek között, a magyar nyelv mellett, a legelső helyet foglalja el, s ez okból méltán »philosophikus« nyelvnek is mondják, — éppen a maga rideg etymologikus helyesirása miatt, grammatikából és szótárból csakis óriási szorgalommal tanulható meg, és pedig legfőkép azon okból, mert az irásban az egyes betük átváltozásai (éppen ugy mint a latin nyelvben is,) semmiféle jelekkel (pontokkal, vonásokkal) sincsenek jelezve, ugy amint jelezve vannak ugy a magyar mint a német nyelvben is, például az »o«-ból származott »ö«, meg az »u«-ból származott »ü« magánhangzók; s igy az angol, irásilag változatlan magánhangzók valamennyijének két, sőt 3—4-féle különböző kiejtése is van. Igy az angol »a« vagy hosszu (zárt) »e« (= ee), vagy hosszu »á«, vagy mély »a«, vagy nyilt »e« (= ä); — továbbá az »e« vagy zárt »e«, vagy »ö« vagy »i«; — az »ea« összetett magánhangzó pedig vagy zárt rövid »e«, vagy pedig hosszu »í«; — az »i« vagy csak »i« vagy zárt »e« vagy »ö«, vagy pedig »ej«-nek ejtendő ki; — az »o« vagy csak »o« vagy pedig »a«, vagy »ö«; — az »u« vagy »u« vagy »ö«, vagy pedig »ju«; mert az »u« betüt az angol nyelvben rendszerint az »oo« kettős magánhangzó vagy részben a »w« mássalhangzó képezi; az »ou« összetett betü meg vagy »au« vagy pedig »ö«; — s végül az »y« vagy csak »y« (= i) vagy pedig »ej«. — Hogy az egyes magánhangzókat mikor, miként kell igy vagy amugy kiejteni, arra nézve

egyátalán semmiféle szabály sincs; hanem avégből az angol szótárakban a magánhangzók fölé, és pedig valamennyi szóban minden magánhangzó fölé számjegyek: 1, 2, 3, 4 vannak nyomtatva, s hogy mit jelentenek ezek a számok, arra nézve a szótárhoz egy táblás összeállitás van csatolva, a melyben utmutatás foglaltatik arra nézve, hogy az egyes szavakban a különböző számokkal ellátott magánhangzók mikép ejtendők ki. Hogy emellett a valóságos betükiejtési, illetve szókiejtési galimathias mellett miféle furcsa helyzetek állhatnak elő, arra nézve szolgáljon a következő történetke, a mely, lehet, hogy csak adoma, de bizony igen találó adoma. (Se non è vero, è ben trovato, — mondja az olasz.)

Egy, Németországból az északamerikai Egyesült-Államokba kivándorolt s New-Yorkban megtelepült kereskedőnek a családi neve »Abel« volt. Ez az Abel nevü kereskedő aztán New-Yorkban boltot nyitván, a czégtáblájára a vezetéknevét, (illetve utónevét, mert a magyaron kivül, az összes európai nyelvek tudvalevőleg a vezetéknevet a születési név *után* irják, noha a németek már kezdik erészben szinte gyakorlatba venni a raczionábilis magyar szokást,) — tehát az a német kereskedő a czégtáblájára az utónevét a maga orthographiája szerint »Abel«-nek festette ki. Erre azonban, nagy csudálkozására, őt mindenki »Ebel«-nek hivta. Hogy tehát a czégtáblája ugy is szóljon, mint ahogyan őt mindenki nevezte, átalakittatta a nevét »Ebel«-re. Ekkor meg mindenki »Ibel«-nek hivta. Boszuságában aztán most meg »Ibel« nevet festetett a firmájára; de ekkor meg mindenki »Eubel«-nek (= Ejbel-nek) hivta; mire fogta magát az emberünk, s kiiratta a firmájára, hogy »Eubel«. Erre aztán meg mindenki »Jubel«-nak hivta. No, ha »Jubel«, hát legyen »Jubel« mondta magában, s ezt a nevet festette ki; a mire meg mindenki »Dzsöbel«-nek hivta. Emberünket a dolog fölötti mérgében már-már a gutaütés kerülgette, mig végre azt a tanácsot kapta valakitől, hogy mázoltassa a firmájára, hogy »Aábel«, s akkor majd mindenki »Abel«-nek hivja. S igy is történt.

No már ilyen képtelenségek ugyan nem fordulnak elő a magyar nyelvvel.

Sőt a francziák meg az angolok még tovább is men-

nek, abban a tekintetben, hogy még magának a latin nyelvnek a szavait is a maguk nyelvének a szókiejtése szerint ejtik ki, s az iskolákban is igy tanitják a latin nyelvet. Hogy aztán a franczia s még inkább az angol ember latin olvasási módja miféle csodabogarakat produkál, arra nézve szolgáljon itt példakép a következő, tényleg megtörtént s a lapokban annak idején meg is örökitett eset.

Az 1878-ki berlini kongresszus alkalmával Bismarck herczeg egy alkalommal értekezletet tartva Disraeli (Lord Beaconsfield) angol ministerelnökkel, Bismarck előtt Disraeli többször emlegette, hogy: »Keezösz bellej.« Bismarck herczeg ezt a furcsa kifejezést persze nem értvén, megkérdezte Disraelitől, hogy mi az ördögöt jelent az, hogy: »Keezösz bellej?« Mire aztán kisült, hogy az voltaképpen a latin »casus belli« (= háboru-eset, háboru-ok) akar lenni, a mely latin szavakat az angolok a maguk nyelvének a szókiejtése szerint igy mondják, sőt még az iskolákban is igy tanitják.

Eltekintve azonban a helyesirás tekintetében a magyar és az angol nyelv között való diametrális ellentéttől, — van a »der, die, das«-nak s a fentebb mondottak szerint általában a nemnek (= genus-nak) ezen két nyelvben való teljes hiányán kivül, még egy másik közös tulajdonság, egy másik igen lényeges parallelizmus is a magyar meg az angol nyelv között, a mely ennek a két nyelvnek az elsajátitását az európai többi nemzetiségekre nézve szinte igen megkönnyiti. Ez a parallelizmus pedig a következőből áll:

Ugyanis, mig a többi összes európai nyelvek a főnevek előtt használt mellékneveket a ragozásnál (deklinácziónál) egyeztetik a főnevekkel ugy az egyes mint a többes számban, addig a magyar meg az angol nyelvben a melléknév változatlan marad.

Vegyünk egy példát, szembeállitva itt egyrészről például a német, másrészről meg a magyar és az angol deklinácziót, vegyük például ezt a kifejezést: »A nagy ház«, angolul »the great house« (olvassd: d(z)i gret hauz«,) — németül »das grosse Haus«.

Egyes szám:

Németül: *Magyarul:* *Angolul:*

Nominativus:

Das gross*e* Haus. — A na*gy* ház. — The grea*t* house.

Genitivus:

Des gross*en* Hauses. — A na*gy* házé. — Of (olv: »av«) the grea*t* house.

Dativus:

Dem gross*en* Hause. — A na*gy* háznak. — To the grea*t* house.

Accusativus: mint a nominativus.

Többes szám:

Nom.: Die gross*en* Häuser. — A na*gy* házak. — The grea*t* houses (olv.: hauzisz).

Gen.: Der gross*en* Häuser. — A na*gy* házaké. — Of the grea*t* houses.

Dat.: Den gross*en* Häusern. — A na*gy* házaknak. — To the grea*t* houses.

Accusativus: mint a nominativus.

S ez igy van a partitiv alaknál is, mint például a többes számban a következőkben:

Németül: *Magyarul:* *Angolul:*

Nom.: Gross*e* Häuser. — Na*gy* házak. — Grea*t* houses.

Gen.: Gross*er* Häuser. — Na*gy* házaké. — Of grea*t* houses.

Dat.: Gross*en* Häusern. — Na*gy* házaknak. — To grea*t* houses, sat.

Ugyanez a szabály áll a praeposicziók (postposicziók) használata eseteiben is, a melyek természetesen a névragozás megfelelő esetein alapulnak. Például, németül: »*in* dem gross*en* Hause«, magyarul »a na*gy* ház*ban*«, angolul »*in* the grea*t* house«; ugyszinte: németül »*aus* dem gross*en* Hause«, magyarul »a na*gy* ház*ból*«, angolul »*out* (olv.: aut) of the grea*t* house« sat. sat.

Hát ezek is lényeges könnyitések ugy az angol, mint a magyar nyelvet megtanulni akarókra nézve.

A fentebbiekben ismertetett párhuzamosságok (parallelizmusok) pedig bizonyitékok az angolnak meg a magyarnak a praktikus érzéke mellett, — a mely két nemzetnek a szellemi rokonsága különben az alkotmányos kormányformának a XIII-ik században ezen két nemzet

részéről majdnem egyidejüleg történt behozatalában is nyilvánult, és pedig az angol nemzetnél a »Magna charta libertatum«, a magyar nemzetnél pedig az »Arany bulla« utján, — ez a két nemzet e tekintetben például szolgálva egész Európának.

X.

A megelőző két pontban kiválólag csak a német, a franczia meg az angol nyelvvel foglalkoztam, s kimutattam azt is, hogy mennyire nehezebb ezeket a nyelveket megtanulni, mintsem a magyar nyelvet. Most pedig foglalkozni fogok a magyar nyelvnek a szláv nyelvekhez való viszonyával.

S itt legelsőben is megjegyzem azt, hogy nyelvészek számitása szerint mintegy 700 szláv szó foglaltatik a magyar nyelvben. Én csak mintegy 400 gyökszóra nézve konstatáltam azt, hogy azok mint kétségtelenül szláv eredetü szók jöttek a magyar nyelvbe, — a mely 700, illetve 400 szláv szó azonban, ha a gyökszókból leszármaztatott főneveket, illetve mellékneveket, igehatározókat (adverbiumokat) és igéket is vesszük, számra nézve bizony fölmehet 1000-ig, sőt többre is. Ezek a szláv szók pedig, legnagyobbrészt, a magyarság által a honfoglaláskor az uj hazában, főleg a Dunántul (Pannoniában) talált ó-szloven (vend) nyelvből kerültek a magyar nyelvbe, a mely nyelvet beszélő szláv törzset Magyarországon, mint korábban már emlitettem, a magyarság teljesen elnyelte, magába olvasztotta. Mivel azonban a szláv gyökszók egyek és ugyanazok az összes szláv nyelvekben, természetesen megvannak azok nemcsak a mai (krajnai) szloven nyelvben, hanem, némi csekély, kiejtésbeli eltérésekkel, a többi szláv nyelvekben is.

S éppen a magyar nyelvnek ez a szláv szavakkal való megtömöttsége vihetett valószinüleg némely szláv történetirót arra a képtelen állitásra, hogy a honfoglaló magyarok voltaképpen szlávok voltak, s a magyar nép csak a később betelepült kunoknak a révén jutott a magyar nyelvhez. Persze ez éppen olyan abszurd állitás, mint másrészről abszurd állitás a magyar nemzet ellenségeinek az az állitása, hogy mi magyarok: törökök, tatá-

rok, mongolok vagyunk, a kiknek ennélfogva — szerintük — Ázsiában van a helyünk.

Nem lehet feladatom, ezen fejtegetéseim keretében egy, ezen fejtegetéseim czéljára szolgáló magyar-szláv szótárt összeállitva itt közölni, bemutatva abban azon, a magyar nyelvbe fölvett szláv szók összes mennyiségét. Csakis általában annyit jegyzek meg, hogy a családra, a gazdaságra, a társas érintkezésre, a közéletre sat. vonatkozással biró igen sok magyar szó kétségtelenül szláv eredetü, mint a sok között a következő magyar szók;

»Család, déd (déd-szülő), mostoha, unoka, cseléd, szolga, bába, dajka, paszita. — Barát, társ, szomszéd, beszéd, hahota. — Csuda, malaszt (szláv: »milosty« = kegy, kegyelem), szerda (= a hét közepe), csütörtök (= a hét negyedik napja), péntek (= a hét ötödik napja). — Asztal, cserép, ábrázolat (szl.: »obraz« = kép), ablak, závár, kulcs, szoba, udvar, pincze. — Bika, bolha, csíz, csuka, galamb, medve, piócza, pók, rák, szarka, varju, veréb, giliszta, ikra, raj. — Bab, cseresnye, dinnye, kalász, komló, konkoly, málna, mák, répa, rozs, széna, szalma, pelyva, szecska, pazdorja, szilva, tök, burján, pázsit. — Kalács, kása, kolbász, szalonna, pecsenye, tészta, zsir, pálinka, ebéd, uzsona, vacsora. — Abroncs, deszka, asztag, garmada, barázda, mesgye, borona, patkó, csolnak, iga, járom, kapa, kasza, kád, kosár, kalamász, máz, korcsma, patak, puszta, róbot (szl.: »robota« = munka), róna, rosta, szány, szekercze, szita, szikla, szikra, veder, villa, vihar, zálog. — Bognár, kádár, kovács, mészáros, takács. — Gunya, pelenka, pakrócz, suba, szoknya (szl.: »szukno« = posztó). — Király, vajda, kópja, szablya, sisak, vitéz, kaloda, tömlöcz, rab. — Komor, néma, német. — Drága, szabad, tiszta. — Csinálni, csipni, krákogni, mérni. — Nos (szl.: »nuzs« ; az igazi magyar kifejezés azonban erre a »nohát«). Sat. sat.

Mindezek a magyar szók kétségtelenül szláv eredetü szavak. Vannak azonban olyan magyar szók is, a melyek látszatra szláv eredetüek ugyan, de nem lehetetlen, hogy azok egyik-másik szláv nyelvbe a magyar nyelvből mentek át. Az ilyen szókat mellőztem is a fentebb közölt szóösszeállitásban. Az azonban kétségtelen dolog, hogy viszont a többi között a »huszár« (a »huszár« különben

huszár a világ összes nyelveiben), a »csákó« sat. szavak a magyarból mentek át a szlávba s más nyelvekbe, főleg pedig a »kocsi« szó, a mely még a német (= Kutsche) meg az angol (= coach, olv.: »koocs«) nyelvbe is átment s mint »cocher« (olv.: kosee = kocsis) a franczia nyelvbe is, lévén tudvalevőleg a *kocsi*, vagyis a szijjakon (rugókon, tollakon) nyugvó jármű egy komárommegyei Kocs községbeli kovácsmesternek a találmánya.

Ezek után most még néhány, egyes vonatkozásokban való hasonszerüséget, párhuzamosságot (parallelizmust) emelek ki, a melyek a magyar meg a szláv nyelvek között vannak, s az összes európai nyelvek közül csakis egyedül a magyar meg a szláv nyelvek között vannak.

Elsőben is ott van az a parallelizmus, hogy a magyar nyelv a tulajdoni névmásokat nem a főnév *előtt* használja, mint például a német a »*Mein* Sohn« sat. kifejezésben, hanem a magyar azt mondja: »a fia*m*«. Hát ez igy van a szlávban is; csakhogy ez nem ragasztja egy szóba a főnevet a tulajdoni névmással, hanem külön irja igy: »syn *m*oj« sat., ugy mint a latin is »filius *m*eus« sat.; — ugyszinte az »Isten*em*«, szlávul »Bozse *m*oj«, éppen ugy mint a latinban is »Deus *m*eus« sat.

A másik, igen lényeges parallelizmus a magyar meg a szláv nyelvek között abban áll, hogy az összes európai nyelvek közül egyedül csak ezek képesek egy és ugyanazon igéből, gyakoritó (frequentativ), ismétlő (iterativ) és mozzanatos (semelfactiv) igéket képezni. Például, a német nyelvnek csak *egy* szava van a »menni« magyar igének az általános fogalmára nézve, t. i. a »gehen«; mig a magyar nyelv a »menni« igéből még a következő frequentativ igealakot is képezi: »mendegélni«; ugyszinte a hoszszabb időtartamot kifejező iterativ (ismétlő) »járni« igéből, a mi a németben szinte csak »gehen«, — a magyar, a szlávhoz hasonlólag, még a következő frequentativ alakokat is képes alkotni: »járkálni, járkálgatni, járdalni, (el-) járogatni«. Továbbá például az »enni« ige általános fogalmát a német csak az »essen« igével képes kifejezni; mig a magyar (mint a szláv is,) az »enni« igéből a következő frequentativ igéket is képes alkotni: »eddegélni, eszegetni«. S igy van ez majdnem valamennyi igével, és

pedig ugy a magyar nyelvben, mint a szláv nyelvekben is. Sőt a magyar még több frequentativ és iterativ igét képes egy és ugyanazon igéből származtatni, mintsem a szláv. Például itt van az alvásnak a gyengébb fokozatát kifejező »*szunnyadni*« magyar ige, a melyre a németnek csak *egy* kifejezése van, t. i. a »*schlummern*«; holott a magyar még a következő frequentativ, illetve iterativ vagy pedig semelfactiv igealakokat is alkotja: »szunnyadozni, szundikálni, szunyókálni, (egyet) szunditani«; sőt ugyanezen fogalomra még a következő igealakjai is vannak: »bólogatni, elbólogatni, bóbiskolni, (egyet) bólintani«; de sőt még a »szenderegni« alakja is van. Ugyszinte itt van a »*fütyülni*« ige, a melyre németnek szinte csak az *egy* »*pfeifen*« kifejezése van; holott a magyar még a következő igealakokat is képezi a »fütyülni« igéből; »fütyülgetni, fütyörészni, fütyörészgetni, (egyet) füttyenteni«. Valamennyi ilyen igealakból természetesen ugyanannyi főnév is képződik, például a »fütyülés«-ből a »fütyülgetés«, a fütyörészés, fütyörészgetés« és a »füttyentés«.

Egy lényeges parallelizmus tekintetében azonban mi magyarok nem követünk egy szláv grammatikai, igen helyes szabályt; pedig az a nyelvtani szabály implicite benne van a magyar nyelvben is; csakhogy a nyelvészeink azt nem vették és nem veszik észre. Ez pedig abból áll, hogy azoknak a szláv igéknek, a melyeknek igekötőjük (praefixumok) van, mint a minők például a magyarban az »el-, fel-, le-, meg-, vissza-« sat. praefixumok, például ezen igékben »*el*megyek, *fel*megyek, *le*megyek, *meg*teszem, *vissza*jövök« sat. a szláv grammatikában nincs jelen idejük (tempus praesens-ük), hanem az ilyen igealakok csak jövő időt (futurumot) fejeznek ki. Hát ez a magyar nyelvben is igy van; mert a most exemplifikált magyar igealakok voltaképpen szinte csak futurumot jelentenek, szemben a jelen időt kifejező »megyek, teszek, jövök« sat. alapige-alakokkal. S mégis a magyar grammatika, a német futurum-jelző »werden« segédige nyomán s ennek szolgai utánzásával, arra tanit, hogy azoknak a példákul felhozott praefixumos igéknek a futuruma az »el *fogok* menni«, »fel *fogok* menni«, »le *fogok* menni«, »meg *fogom* tenni«, »vissza *fogok* jönni« sat. sat. alakok. Hát ez nyilvánvaló pleonazmus; mert ezeket a futurum-alakokat a valódi

magyar ember az életben sohase használja; hanem elég neki egyszerüen maga az ilyen praefixumos igealak a jövő időnek a kifejezésére; legfölebb, ha éppen nyomatékosan akar szólni, a »majd« igehatározóval segit magán, s azt mondja: »*majd* elmegyek, *majd* lemegyek, *majd* megteszem, *majd* visszajövök« sat. sat. A »fogok, fogsz, fog« sat. futurum jelzők legfölebb csakis az igekötő (praefixum) nélküli igéknél nyerhetnek alkalmazást; ámbár ezeknél is szinte a »majd«-dal segit magán a valódi magyar ember, s azt mondja: »*majd* megyek, *majd* teszek, *majd* jövök« sat. Egyáltalában a »fogok, fogsz, fog« sat. magyar futurumképzők, az én sejtelmem szerint, nem egyebek, mint a szláv »byty« (= lenni) segédigének a »budem (budu), budes, bude (budet), budeme (budem), budete, budu (budut)« futurum-alakjai, a melyekből betüátváltozás folytán támadhattak a magyar »fogok, fogsz, fog, fogunk, fogtok, fognak« futurum-képző alakok. Mert az a nézet, hogy ezek a magyar futurum-alakok a »fogni« igéből származnak, s legyen ez bár a »*hozzá*fogni« ige, nem állja meg a helyét; mert a »fogni« (»megfogni«) igének teljességgel semmi köze sincs a jövő időnek (futurumnak) a jelzéséhez. Ideje lenne tehát, hogy a »fogok, fogsz, fog« sat. futurum-képző segédige-alakokkal üzött visszaélés, legalább a praefixumos igéknél, megszünnék a magyar grammatikában, meg az irodalomban; a gyakorlati életről, a társalgási nyelvről, értve itt a valódi magyar embereknek, s még inkább a népnek a társalgási nyelvét, nem is szólok; mert ezek a »fogok, fogsz, fog« sat. futurum-jelzőket egyátalán ugyse használják sohasem.

Ugyszinte egy, eddig megfejthetetlen kérdést képezett az is, hogy hogyan eredtek azok a, főleg a Dunántul olyannyira gyakori ilyen helységnevek, mint például: Dénes*fa*, Gős*fa*, Mihály*fa*, Táplán*fa*, Asszony*fa*, Balog*fa*, Gógán*fa*, Bot*fa* sat. Mit jelenthet itt voltaképpen az a »*fa*«, a melynek igy semmi értelme sincs? Hát ez a kérdés is csakis a szláv nyelvekből oldható meg. Ugyanis a szláv nyelvekben a »fának« a neve »drevo« vagy »derevo«; a »falu«-nak a neve pedig több szláv nyelvben »derevnya«. A »falu« magyar szó tehát, a szláv nyelvek nyomán, szinte a »fa« szóból eredt, s lett a »fa«-ból »*fa*lu«; tehát lett, röviditės folytán, viszont a Dénesfalu (vagy Dénes-

falva) helységnévből Dénes*fa*, a Mihályfaluból (vagy Mihályfalvából) Mihály*fa* sat.

A fentebb ismertetetteken kivül azonban vannak még egyes más parallelizmusok is a magyar, meg a szláv nyelvek között, a melyeket ezuttal itt mellőzök.

Az eddig kifejtettekből tényként konstatálható tehát az, hogy az összes európai árja (indo-germán) nyelvek közül, a magyar nemcsakhogy legtöbb szót a szláv nyelvekből vett át, hanem a magyar nyelvnek a legtöbb parallelizmusa is a szláv nyelvekkel van, a minek az egyszerü oka és természetes magyarázata az, hogy a magyarok a honfoglalás előtt a mai európai Oroszország területén szlávok szomszédságában, illetve szlávok között is laktak, a honfoglaláskor pedig az uj hazában legnagyobbrészt szláv népelemeket találtak.

XI.

Hátra van még, hogy itt a magyar nyelvnek a német meg a romün nyelvhez való viszonyáról szóljak.

A magyar nyelv a német nyelvvel nemcsakhogy speciális parallelizmusokat nem igen tud felmutatni; (néhány ilyen parallelizmust a következő XII. pontban fogok közölni;) hanem a német nyelvből sokkal kevesebb szó is ment át a magyar nyelvbe, mint ment át a szlávból. De a német nyelvből mégis szinte átvett a magyar nyelv egy csomó szót; igy a többi között a következő magyar szók kétségtelenül germán eredetüek:

»Gróf, herczeg, kasznár, polgár, tolmács, vinczellér, fullajtár. — Rang, frigy, urbér (a németben: »urbar« = művelhető). — Nyak. — Ház, bódé, kert, palánk, istálló, létra, zsindely, kémény, kanna, lug, csap, táska, szekrény, ráspoly, csöbör. — Perecz, sonka, kappan, bak. — Köböl, pint, font, mozsár, garas, krajczár, fillér, fuvar, istráng, pánt, sin. — Kömény, len, must, repcze, ruta. — Prém, lyuk, zsinór, czérna, zsák. — Czél, fáklya, fára, kehely, bárka, pánczél, prés, pellengér, haraszt, hámor, huta. — Farsang. — Barna, friss, goromba« sat.

Hogy miért nem lett oly nagy hatása a német nyelvnek a magyar nyelvre, mint ahogy tényleg lett a szláv nyelvnek, — annak az okait nagyrészben már az előző

fejtegetéseim során előadtam. S azért azokhoz ehelyütt csak azt teszem hozzá, hogy a most konstatált ténynek az is volt az egyik és pedig főoka, hogy a magyarság a németség nagy zömével csakis az osztrák tartományok utján van közvetlen érintkezésben; ezen tartományok, névszerint Szilezia, Morvaország, Alsó-Ausztria meg Stejerország felől pedig, Magyarország nyugoti határszélén legnagyobbrészt szlávok, t. i. tótok, horvátok meg szlovenek laknak, s csak itt-amott, rövidebb-hosszabb vonalokon érintkezik közvetlenül a magyarság a németségnek szakadatlan nagy zömével, Moson, Sopron meg Vas vármegyék nyugoti részén. A mi pedig a belföldi német elemet illeti, ez eredetileg leginkább csakis a városokban lakván, a falvakban élő magyarságra nyelv tekintetében nem gyakorolhatott nagyobb befolyást.

Mindamellett a német nyelv, magyarországi hatalmas sajtója révén s egyébkint is, nagy befolyással van ugy a magyar közéletre mint a társadalmi életre is; a magyarság azonban ebben nem lát magára nézve semmi veszedelmet; mert a magyarországi németség ragaszkodik a magyar államisághoz, s hiven kitart a magyarság mellett, (a mit a magyarság aztán kellőkép honorál is,) daczára annak, hogy a legujabb időben főleg Ausztriából nagy erőfeszitések történnek arra nézve, hogy a magyarországi német elem a magyarság ellen való állásfoglalásra birassék. Szóval, hogyha az országban valamennyi nemzetiség követné a magyarországi németségnek a példáját, nem léteznék Magyarországon nemzetiségi kérdés. —

A mi végül a romün nyelvet illeti, — erre is kiterjeszkedtem már az előző fejtegetéseim során több tekintetben; s azért arra nézve itt csak a következő megjegyzésekre szoritkozom.

A romün nyelvből még kevesebb szó jött át a magyar nyelvbe, mintsem jött a német nyelvből. Hogy miért, — annak az okait itt nem kutatom: csak egyszerüen mint tényt konstatálom; s legfölebb csak annyit jegyzek meg, hogy, ha jöttek is a magyar nyelvbe romün szók, azok csakis az erdélyi és erdélytáji magyarság tájnyelvébe mehettek át; az ilyen szókat pedig nem áll módomban regisztrálhatni. Ellenben viszont igen sok szó ment át a magyar nyelvből a romün nyelvbe, a melyeket azonban

szinte nem regisztrálhatok itt, és pedig azon okból, mert a rendelkezésemre álló romün-magyar szótárban azok a szók felvéve nem lettek, mivel ezen szótár szerzőjének az »Előszó«-ban foglalt kijelentése szerint, ő az ilyen, a magyar nyelvből eredő romün szókat, »melyeknek a jelentésére az olvasó legott ráismer, térkimélés szempontjából nem vette fel« a szótárba. Ebből a szerzői őszinte beismerésből is kiviláglik aztán az, hogy bizony sok tért foglaltak volna el a szótárban azok a magyar nyelvből átvett romün szavak, tehát ezeknek a száma igen jelentékeny lehet. Ennek az oka pedig abban is rejlhetik, hogy, mint a korábbi feltegetéseim során már emlitettem, a romün nyelv hóditó szerepet vitt szemben az erdélyi magyarsággal, a melynek igen számos faluját, sőt egész vidékeit elromünösitette a »ragadós« romün nyelv, s igy a romünökké vált magyarok, eredeti magyar nyelvükből sok szót átvittek magukkal uj nemzetiségüknek a nyelvébe, a mely szók aztán a romün nyelvnek a szókincsét általában megnövesztették. Tehát ilykép nyelvi tekintetben is van szorosabb kapcsolat köztünk és romün honfitársaink között.

XII.

A megelőző fejtegetéseim során immár kimutattam azt, hogy a magyar nyelvnek az elsajátithatása nem nehezebb, mint akármely más európai nyelvnek az elsajátitása; sőt, hogy az sok tekintetben még könnyebb, mintsem például a franczia, az angol, főleg pedig a német nyelvnek az elsajátitása.

A magyar nyelv szerkezetét illetőleg azonban néhány, az indo-germán nyelvek szerkezetétől lényegesen eltérő általános szabály van, a melyeket folyton szem előtt kell tartani.

Erészben (azonkivül, hogy, miként a fentebbi IX. részben már kifejtettem, a magyar, de meg az angol is, a deklinácziónál a főnevek előtt használt mellékneveket változatlanul hagyja,) — első sorban is megjegyzendő az, hogy a magyar nyelvnek a többi európai nyelvek *prae*posicziói helyett *post*posicziói vannak, a melyek többnyire összeragasztatnak a vonatkozó főnevekkel és névmások-

kal. Például, erészben a német nyelvet állitva szembe a magyarral, — a következő példák egyszerre világitásba helyezik a dolog egész állását:

Németül:	*Magyarul:*
An (vagy: *bei*) dem Hause. . . .	A ház*nál*.
An das Haus	A ház*hoz*.
Durch das Haus	A házon *át*.
In dem Hause	A ház*ban*.
In das Haus.	A ház*ba*.
Neben dem Hause	A ház *mellett*.
Über dem Hause	A ház *fölött*.
Über das Haus	A ház *fölé*.
Unter dem Hause	A ház *alatt*.
Unter das Haus.	A ház *alá*.
Zu dem Hause	A ház*hoz*.
Zwischen den Häusern	A házak *között* sat.

Ezt az általános nyelvszerkezeti szabályt természetesen csak egyszer kell megtanulni, s a magyarul tanuló aztán egyszer mindenkorra tudja, mihez tartsa magát.

Ez a szerkezeti szabály különben részben megvan a német nyelvben is. Például az »a*mellett*« magyar szó a németben: »da*neben*«, — az »az*által*« a németben: »da-*durch*«, — az »ah*hoz*« a németben: »da*zu*«, — az »a*fölött*« a németben: »dar*ob*« vagy »dar*über*« sat. sat. Tehát ez a szabály nem valami kizárólagos magyar specialitás.

Hogy egyébkint másrészről vannak egyes kifejezések, a melyekben a magyar is *prae*posicziót használ *post*posiczió helyett, arra nézve itt van több példa: »*által*unk, *benn*ünk, *miatt*unk, *nál*unk, *rajt*unk, *rá*nk, *közt*ünk, *kívül*ünk, *fölött*ünk, *fölé*nk, *hozzá*nk, *től*ünk, *után*unk, *elé*nk, *előtt*ünk, *ellen*ünk, *ért*ünk« sat. Tehát erészben is van parallelizmus egyrészről a magyar, másrészről a német, meg általában az európai árja nyelvek között.

Egy másik, s ez már a magyarul megtanulni akaróknak nagyobb fejtörést okozó, a többi európai nyelvektől lényegesen eltérő szerkezeti szabály a magyar nyelvben az, hogy az igéknek *kettős* ragozásuk (conjugatiójuk) van, t. i. van egy alanyi (subjectiv) és van egy tárgyas (objectiv) ragozásuk. Az előbbi magára a cselekvő vagy szenvedő alanyra (személyre) vonatkozik, az utóbbi pedig az alany (személy) által értetni akart egy bizonyos meg-

határozott tárgyra vonatkozik. Az »alanyi« és »tárgyas« ragozás kifejezés helyett azonban helyesebb alkalmazni a *határozatlan* és *határozott* ragozás kifejezéseket; mert hisz az u. n. »alanyi« ragozás is vonatkozhatik és vonatkozik *tárgyra* is; például: »Lát*ok* egy házat«, vagy lát*ok* sok embert«, — szemben a »tárgyasnak« nevezett alaku »lát*om* a házat«, »lát*om* a sok embert« kifejezésekkel. Ez okból tehát én itt a kétféle ragozást *határozatlan* és *határozott* ragozásnak nevezem. Erészben pedig, hosszas magyarázgatás helyett szolgáljon itt a következő két példa.

Például, vegyük a »látni« (németül: »sehen«) igének a mult időben (praeteritumban) való ragozását:

I. *Határozatlan* (alanyi) *ragozás.*

A németben:	*A magyarban:*
Ich habe gesehen	Lát*tam.*
Du hast gesehen	Lát*tál.*
Er (*sie, es*) *hat* gesehen	Lát*ott.*
Wir haben gesehen	Lát*tunk.*
Ihr habt gesehen	Lát*tatok.*
Sie haben gesehen	Lát*tak.*

II. *Határozott* (tárgyas) *ragozás.*

A németben:	*A magyarban:*
Ich habe *ihn* vagy »den« (*sie* vagy »die«, *es* vagy »das«) gesehen . . .	Lát*tam.*
Du hast *ihn* vagy »den« (*sie* vagy »die«, *es* vagy »das«) gesehen . . .	Lát*tad.*
Er (sie, es) hat *ihn* vagy »den« (*sie* vagy »die«, *es* vagy »das«) gesehen .	Lát*ta.*
Wir haben *ihn* vagy »den« (*sie* vagy »die«, *es* vagy »das«) gesehen . . .	Lát*tuk.*
Ihr habt *ihn* vagy »den« (*sie* vagy »die«, *es* vagy »das«) gesehen . . .	Lát*tátok.*
Sie haben *ihn* vagy »den« (*sie* vagy »die«, *es* vagy »das«) gesehen . . .	Lát*ták.*

A második személyre vonatkozólag pedig a magyarnak külön kifejezése van, például, a mult időben: »Láttalak« = »ich habe dich gesehen«.

A fentebbiekben ismertetett kétféle igeragozás ugyan némi nehézséget okoz a magyar nyelv megtanulásánál, s azért még az olyan német vagy más nemzetiségbeliek is, a kik már meglehetősen jól beszélnek magyarul, nem

egyszer fölcserélik a két ragozást egymással, például ezt mondják: »lát*tuk* egy házat«, vagy viszont »lát*tunk* a házat«. Ámde ez a nehézség bőven, sőt gazdagon kárpótolva van a magyar igeragozásnak több megbecsülhetetlen előnyeivel, a melyek a következők:

Elsőben is már a legelső tekintetre is szembeötlik az, hogy minő röviden, bámulatos röviden fejezi ki magát a magyar, ellentétben a némettel, (de ez igy van a többi európai nyelvekkel szemben is,) ugy, hogy a mit például a fentebbiek szerint a német, az »ich habe gesehen« vagy »ich habe ihn vagy »den« (»sie« vagy »die«, »es« vagy »das«) gesehen« kifejezésekben, különféle változatokban, három, illetve négy szóval ad vissza, ugyanazt a magyar egyetlen, kéttagos szóval lakonice igy fejezi ki: »láttam« sat.

Továbbá a magyarul beszélőnek sohse kell folyton törni a fejét afölött, hogy az igeragozásnál az »er, sie, es«, ugyszinte »ihn, sie, es« személyes névmások közül, meg aztán a »den, die, das« mutató névmások közül melyiket, mikor használja, — lévén, miként már többször kiemeltem, a magyar nyelv *nem* (genus) nélküli nyelv. De meg az igeragozásnál az alanyra vonatkozó »ich, du, er (sie, es)« sat. személyes névmásokra sincs a magyarban szükség; mert az »én, te, ő« sat. személyes névmásokat az igeragozásnál a magyar csakis akkor használja, ha a sulyt, a nyomatékot azokra helyezi, például: »*Én* láttam, *én?! Én* bizony nem láttam.« sat.

Ugyszinte az igeragozásnál afölött se kell soha törnie a magyarnak szüntelenül a fejét a beszéd közben, hogy hamarjában melyik segédigét: a »haben«-t, a »sein«-t, a »sollen«-t, a »mögen«-t, a »dürfen«-t, a »können«-t vagy a »werden«-t rántsa-e elő? Mert ezek a segédigék a magyarban belefoglaltatnak magukba az igealakokba, s igy implicite már benne foglaltatnak magában a főigében s ennek a ragozási eseteiben (casusaiban). Például, — nem is szólva a »haben« meg a »sein« segédigékről, a melyekről mint segédigékről a magyar nyelv egyátalán nem is tud semmitse, — az: »Er (sie, es) soll gehen«-t a magyar csak ezzel az egy szóval fejezi ki: »menjen«; — az »er (sie, es) darf« vagy »kann gehen«-t, meg az »er (sie, es) mag gehen«-t a magyar csak ezzel az egy szóval fejezi ki: »mehet«; — s az »er (sie, es) würde

gehen«-t a magyar szinte csak egy szóval fejezi ki, igy: »menne«. A »lenni« (németül »sein«) igének mint főigének a futuruma pedig a következő:

A németben:	*A magyarban:*
Ich werde sein	Leszek.
Du wirst sein	Lész.
Er (sie, es) wird sein	Lesz.
Wir werden sein	Leszünk.
Ihr werdet sein	Lesztek.
Sie werden sein	Lesznek.

Tehát valamennyi fentebbi esetben három szó helyett elég a magyarnak *egy* szó.

És ez igy van nemcsak a német nyelvvel, hanem az angol s más nyelvekkel is; ellenben a román meg a szláv nyelvek a »lenni« ige futurumát szinte segédige nélkül képezik, mint a magyar, nevezetesen a franczia az »être« (= lenni) segédigéből, de természetesen a harmadik személyben a nemet (genust) jelző »il« és »elle«, s többesben »ils« és »elles« személyes névmásoknak az előtételével. Szól tehát a fentebbi magyar: »Leszek, lész, lesz« sat. futurum-conjugátió a francziában igy: »Je serai, tu seras, il (elle) sera, nous serons, vous serez, ils (elles) seront«. A szláv nyelvek meg magából a »byty« (=. lenni) segédigéből képezik a futurumot, a »budem (budu), budes, bude (budet)« sat. alakokkal, miként már fentebb is emlitettem.

De nemcsak az igeragozásban, hanem más tekintetekben is általában a magyar rendkivül röviden fejezi ki magát, és pedig még rövidebben, az éppen a rövidségénél fogva is, filozofikusnak elnevezett angol nyelvnél is, a miről egy frappans példából is könnyen meggyőződést szerezhet bárki is magának, ha Budapesten kisétál a városligetbe, s elolvassa az ott, a világhirü mezőgazdasági muzeumunk közelében álló Washington-szobornak magyar meg angol feliratát. Szól pedig ez a felirat igy: »To the memory of Washington the Hungarians of America«; magyarul pedig: »Washington emlékének az amerikai magyarok«. Tehát a mit az angol itt kilencz szóval fejez ki, azt kifejezi a magyar öt szóval.

Azért, ha már egyszer az angol nyelv kiérdemelte magának, egyszerüségénél és rövidségénél fogva a »filo-

zofikus nyelv« elnevezést, — szintoly joggal igényelhetné maga részére ezt az elnevezést a még az angolnál is egyszerübb és rövidebb magyar nyelv, — a mely hozzá még, hogy az egyik legzengzetesebb és leggördülékenyebb nyelv az európai nyelvek között, arra nézve döntő bizonyiték az is, hogy a latin nyelven kivül, az egyetlenegy nyelv a magyar, a mely a daktylusi (és spondeusi) verslábon alapuló hexametereket, illetve hexameter-pentameteres distichonokat a leggördülékenyebben képes megalkotni. Ennek pedig a természetes oka és egyszerü magyarázata az, hogy a magyar nyelv, ugy mint a latin nyelv is, hangsuly (accentus) nélküli nyelv, illetve ebben a két nyelvben, amennyiben valaki éppen hangsulyozással akar beszélni, ez a hangsuly a szónak mindig az *első* szótagján van. Ellenben az összes európai indo-germán nyelvek (egy-két kisebb szláv nemzetiség nyelvének a kivételével,) valamennyien accentusos nyelvek, a melyekben a hangsuly a szónak hol az első, hol a második, hol a harmadik sat. szótagján van, a francz̧ia nyelvben pedig kivétel nélkül mindig a legutólsó szótagon van. Már pedig a hangsuly lényeges akadály a daktylusi verslábon alapuló hexametereknek, illetve hexameter-pentameteres distichonoknak a megalkotásánál. Ez okból a legtöbb európai nyelvek költői egyátalán meg se próbálkoznak a hexameter-pentameteres versmértékkel; a kik pedig mégis megpróbálkoznak vele, mint egyes német költők, hát bizony nagyon döczögősek és zökögősek a hexameter-pentameteres distichonjaik; az az egy-két kisebb, accentus nélküli szláv nyelv pedig olyannyira nyujtottan ejt ki egyes magánhangzókat, meg sok szóban három mássalhangzót is halmoz egymás mellé, hogy emiatt a daktylusi verslábot nem is alkalmazhatja. Sőt, hogy még az ó-görög hexameterek, illetve hexameter-pentameteres distichonok is sok helyen milyen vontatottak és nehézkesek, arra nézve ott van, a sok között, Homeros Ilias-a tanubizonyságul. Pedig hát a régi görögök találták fel a daktylusi (— ◡ ◡) és spondeusi (— —) verslábon alapuló hexameter-pentameteres versmértéket; de, mivel a görög nyelv is accentusos nyelv, — nem értek teljesen czélt a görög költők a maguk hexameter-pentameterjeinek gördülékenyebbé tétele iránti törekvésükben.

Mindezekkel szemben álljanak itt, a sok közül, példakép, a magyar költő-fejedelemnek, Vörösmarty Mihálynak »*Zrinyi*« czimü költeményéből a következő hexameterek:

»*Néz nyugotra, borus szemmel néz vissza keletre*
A magyar, elszakadott testvértelen ága nemének«, —

s a »*Mohács*« czimü versének a következő pentameterje:

»*Hír temetője, Mohács, s a magyar átka nevem.*«

Ugyszinte álljon itt Kisfaludy Károly »*Mohács*« czimü elegiájának a kezdő distichonja:

»*Hősvértől pirosult gyásztér, sóhajtva köszöntlek,*
Nemzeti nagylétünk nagy temetője, Mohács«; —

meg a következő pentameterje:

»*S a Duna szőke vizén hány rabok usztak alá.*«

Ám tessék az összes európai philologusoknak és költőknek ilyen gördülékeny, ilyen zengzetes hexameter-pentametereket felmutatni, az összes európai nemzetek költészetét keresztülböngészve, — valjon fognak-e találni hasonló példákat, a latin példákon kivül, milyenek, a számtalanok között, Virgiliusnak és Ovidiusnak a hexameter-pentameterjei, a melyek közül, összehasonlithatás végett közlöm itt Virgilius (Vergilius) »*Aeneis*« czimü eposzának a kezdő hexameterjeit:

»*Arma virumque cano, Troiae qui primus ab oris*
Italiam, fato profugus, Lavinia venit
Litora« sat.,

ugyszinte Ovidius »*Epistolae ex Ponto*« czimü költeményei II. könyvének a következő hexameter-pentameteres distichonját:

»*Exsulis haec vox est, praebet mihi littera linguam:*
Et, si non liceat scribere, mutus ero.«

Hát bizony ilyen gördülékeny hexameter-pentametereket az összes európai élő nyelvek költészetében nem fognak találni, — az egyetlenegy magyar nyelven kivül.

Hát ilyen szépségei és előnyös tulajdonságai vannak a magyar nyelvnek, a melyet ezért méltán megirigyelhetnének a magyar nemzettől a többi európai nemzetek.

S azért, amig egyrészről, se a külföldön, se a belföldön ne csudálkozzék senkise, hogy a magyar rajongással csüng a maga nyelvén, s igyekszik annak ahol lehet, érvényt szerezni és tért hóditani: ugy másrészről nemmagyar ajku honfitársaink se restelljék azt, (mert erre

bizony semmi okuk sincs,) hogy magyarul is kell megtanulniok. Az európai nemzetek fiai pedig a külföldön vegyék maguknak azt a fáradságot, hogy, ha más európai nyelveket is elsajátitani akarnak, vegyék fel azoknak a nyelveknek a sorába a magyar nyelvet is. Mert bizony-bizony sokat tanulhatnak belőle, és gazdag irodalmából sok élvezetet szerezhetnek maguknak.

XIII.

Minekutána az eddig elmondottakban kimutattam azt, hogy a magyar nemzet ma már vérszerint egy teljesen arizált európai népfaj, s igy teljesen egyenrangu az európai árja nemzetekkel, s ezzel megilleti őt a méltó hely az európai népcsaládban, a minek folytán neki nem pusztán históriai joga, hanem természetes joga is van arra, hogy itt Európában, ebben az országban uralkodjék; — másrészről pedig kimutattam azt is, hogy a magyar nemzet nyelve oly előnyös tulajdonságokkal bir, hogy kiváló és méltó helyet foglal el az európai többi nemzetek nyelvei mellett, habár nem az európai árja nyelvek közös ősforrásából: az ó-indiai szanszkrit nyelvből származott is le, — hátra van most még az, hogy a magyar kultura előrehaladott állásáról is szóljak, s a magyar nemzetet mint valódi európai kulturnemzetet mutassam be, a minek az alapján szinte megvan neki itt Európában a létjogosultsága.

A magyar nemzet, e hazában való megtelepedése után, a nyugoti kereszténység kötelékébe való belépése által, egyuttal a nyugot-európai nemzetek sorába is lépett, s attól az időtől fogva egész odaadással csüngött és csüng ma is a nyugoti civilizáczión; s ezért is a Kelet nem is a Lajthánál, hanem csak Orsovánál kezdődik. Hogy azonban a magyar nemzet nem tarthatott egyenlépést a legujabb korig a kultura tekintetében a nyugot-európai nemzetekkel, annak a természetes magyarázata s a legfőbb oka a másfél évszázadig tartott török uralomban keresendő és találandó fel, a mely a kulturális fejlődésünket évszázadokra visszavetette. Hisz a magyar nemzet a XIV. század végefelétől egészen a XVII. század végefeléig, háromszáz éven keresztül folyton élethalál-

harczot vivott az ozmán hatalommal, a mely aztán el is tiporta őt, a mely 300 évig ő volt a védbástyája a nyugoti népeknek, a melyek a kulturájukat az ő védpajzsa alatt tovább fejleszthették; mig magának a magyar nemzetnek a sorsa abban a korban csak a hanyatlás volt, s ennek folyománya a kulturában való elmaradottság lett.

Az ezen, a viszonyok által előidézett s igy önvétke nélkül való aránylagos elmaradottságát azonban a magyar nemzet, a mult. század 40-es éveitől fogva oly serényen, oly kitartással és lelkesedéssel iparkodott helyreütni, főleg alkotmányának az 1867. évben történt visszanyerése után, hogy kulturális intézményei és létesitményei tekintetében bátran felveheti a versenyt a legelőrehaladottabb nemzetekkel.

Hosszu lenne, s azért a jelen fejtegetéseim keretét meg is haladná, felsorolni itt mindazon kulturális és humanitárius intézményeket, a melyek nálunk szintugy mint minden más kulturállamban is, megvannak; s azért erészben csak azt jegyzem meg, hogy nálunk semmi olyan intézmény nem hiányzik, a mi a nyugoti kulturállamokban megvan; sőt tudományos intézményeink, muzeumaink és gyüjteményeink oly hirben állanak, hogy a nyugoti kulturállamokból sürün jönnek hozzánk tudósok és művészek, tanulmányozni azokat; a nyugoti világvárosok pedig egymásután keresik meg Budapest székesfőváros vezetőségét avégből, hogy hol egyik, hol másik létesitményünk felől felvilágositásokat adjon nekik, hogy ők is utánozhassák és ők is behozhassák maguknál azokat.

Népnevelési rendszerünk pedig olyannyira fejlődött állapotban van, hogy több nyugot-európai államot meg is előztünk e tekintetben. Hisz éppen a folyó évben a magyar törvényhozás behozta az ingyenes népoktatást is, a mely lépése által Magyarország példakép szolgálhat a nyugoti államoknak is. Csakis gazdasági tekintetben vagyunk szegényebbek mint a nyugoti nemzetek. De ennek a legfőbb oka az, hogy a monarchiának, a melynek a kötelékébe tartozunk, nincsenek gyarmatai; s azért az összes állami, társadalmi s magánszükségletek költségeit ennek a szegény hazai földnek kell kiizzadnia; mert hisz gyenge iparunk meg kereskedelmünk, közvetlenül vagy közvetve, in ultima analysi, szinte csak a

hazai földre támaszkodik. De meg aztán egy más oka is van ennek a szegénységünknek, a mely a magyarságnak egy részét arra is kényszeriti, hogy nem birván itthon megélni a tömegesen érkező és egyre szaporodó nem kivánatos idegen bevándorlók miatt, kénytelen hátat forditani a hazának, s az Oceánon tul keresni magának uj hazát, ugy, hogy ha a dolgok továbbra is ugy mennek, mint ahogyan néhány évtized óta, a jelenlegi időleges megszakitással, mentek, néhány ujabbi évtized mulva tán több magyar ember lesz Amerikában, mint itthon az ősi hazában. Erről a másik okról azonban több okból itt nem szólok, — nem szólok pedig főleg azért sem, mert a jelen fejtegetéseimnek egyedüli czélja a nemzetiségi kérdés taglalása; az a másik ok pedig nem függ össze a tulajdonképeni nemzetiségi kérdéssel, noha éppen ennek a kérdésnek napjainkban oly éles alakban való felvetődésére szinte lényeges befolyással volt és van.

Ha azonban a közgazdasági téren a magyar nemzet, a maga sajátságos viszonyai mellett, nem produkált s nem is produkálhatott eddig valami sokat, másrészről produkált — hogy csak a külföldön is ismert jeleseinket emlitsem fel, — többek között, az orvostudomány terén egy Semmelweist, a költészet terén egy Petőfit s a zeneművészet terén egy Liszt Ferenczet.

Liszt Ferenczről szólva, önkéntelenül is eszünkbe jut a magyar zene, a mely napjainkban valóságos hóditó körutat tesz az egész földkerekségen, czigányzenészeinknek a nomád ösztönei és vállalkozási szelleme folytán, — a mely czigányzenészeink élelmességének és ügyszeretetének köszönhetjük azt, hogy a világ összes nemzetei közvetlen észleletből ismerhetik meg és élvezhetik a magyar zene, jobban mondva: a magyar népdalok szépségeit, bűbájosságát. Ezekről a czigányzenészeinkről s általában a czigányokról, ezen (az indo-germánokhoz hasonlóan, szinte) indiai eredetü népségről itt nem értekezem; pedig sok érdekes mondanivaló lenne róla s különösen annak mint népelemnek az eredetéről. Nem szólok pedig itt róluk főleg azon okból, mert a czigányok, se egyebütt Európában, se nálunk Magyarországon, nem üznek nemzetiségi politikát, de egyátalán semmiféle politikát sem, mert örülnek annak, hogy élnek. Éppen ugy

nem foglalkozom pedig itt, a pusztán a nemzetiségi kérdésnek szánt jelen publikácziómban a czigányokkal, amint nem foglalkozom a zsidókkal sem, ámbátor ezek az utóbbiak csinálnak ugyan nálunk Magyarországon politikát, még pedig magas politikát, de nem tartják magukat nemzetiségnek, mint ahogy például Ausztriában, ahol a zionisták mint zsidó nemzetiségi párt, szervezve is vannak, s ezidőszerint három képviselőjük is van az osztrák birodalmi tanácsban. Hagyjuk tehát itt a czigányokat meg a zsidókat, — s beszéljünk inkább a magyar zenéről, helyesebben szólva: a magyar népdalokról.

Hát a magyar népdal szinte egy specialitása a magyar népnek: specialitása oly értelemben, hogy a magyar népdalnak nincs párja széles e világon, rythmus és elragadó bűbájosság tekintetében, — lévén e tekintetben a magyar népdalokkal a világ összes népeinek a népdalai még csak össze se hasonlithatók. Hogy miben rejlik a magyar népdalok ezen sajátságainak a titka, — annak a megfejtésére én, a ki fiatal koromban szenvedélyes zongorista voltam, s mint ilyen különösen a magyar népdalokat kultiváltam, (persze ma már, sőt már jóideje, ettől a kedvtelésemtől is elment a kedvem,) — hivatottságot érzek magamban, mint szinte szakértő, nyilatkozni.

A magyar népdalok bájosságának a titka tehát abban rejlik, hogy, mig a más népek egyes népdalai — egyezőleg a zeneművészet elveivel és praxisával, — vagy tisztán a kemény (dur) hangnemben, vagy pedig ellenkezőleg tisztán a lágy (moll) hangnemben vannak tartva, vagyis vagy tisztán a dur, vagy pedig tisztán a moll-skála alapján vannak konstruálva: addig a magyar népdalok, vegyülékei a moll és a dur hangnemeknek, vagyis a moll és a dur-skála sajátszerü összevegyitésén alapulnak. A tisztán dur hangnemben tartott népdalok s általában zeneszerzemények, a normális emberi kedélyhangulatnak megfelelőleg, derültek, kedélyesek, vigak, sőt nem ritkán pajkosak, frivolok is; holott a tisztán moll hangnemben tartott zeneszerzemények, illetve népdalok, mélabusak, szomoruak ugyan, de emellett egyuttal unalmasak, sőt egyenesen altatók. A magyar népdalok, ezekkel ellentétben, a dur és a moll hangnemek tekintetében, az eklektikai módszert követik, magukba foglalva ugy a moll, mint

a dur hangnemet. Vannak ugyan tisztán a dur hangnemben tartott magyar népdalok is; de ezek a kellemesség tekintetében nem igen különböznek a más népek (átlag vett) népdalaitól. Ilyenekül felemlitem itt a még a gyerekkorunkból ismert:

1. »*Szeretnék szántani, hat ökröt hajtani*« — kezdetü népdalon kivül, a többi között az alábbi, tisztán dur hangnemben tartott, következő kezdetü magyar népdalokat:

2. »*Be van az én szüröm ujja kötve*« sat.
3. »*Elszegődtem Tarnóczára bojtárnak*« sat.
4. »*Magasan repül a daru, szépen szól*« sat.
5. »*Nagypénteken mossa holló a fiát*« sat.
6. »*Hortobágyi pusztán fuj a szél*« sat.
7. »*Megy a gőzös, megy a gőzös Kanizsára*« sat.

De ezek a tisztán dur hangnemben tartott népdalok nem az igazi, typikus magyar népdalok, s nem is csinálják azt a furorét, mint a melyet a vegyes, moll-dur hangnemben tartott magyar népdalok csinálnak.

Ezeknek a valódi, typikus magyar népdaloknak pedig a genezise, a lélektani magyarázata a következő:

Van a magyarnak egy közmondása, a mely azt mondja: hogy »*Sirva vigad a magyar*«; de emellett van egy versünk is, a mely azt mondja, hogy:

»*Szomoru a magyar nóta,*
Háromszáz esztendő óta.«

Ez a háromszáz esztendő pedig a török pusztitások korától fogva kezdődik, a melyeket még ma is sirat a magyar nép, és pedig méltán. Mert hát mi volna ma Magyarország, mi volna ma a magyar nemzet, ha a mohácsi vész közbe nem jön, s ha a törökök, itteni száz-ötven éves uralmukkal a magyar nemzetet tán az idők végéig meg nem nyomoritják vala, véreinknek százezreit kegyetlenül legyilkolva, vagy rabszijra füzötten csordákként rabszolgákul magukkal Kis-Ázsiába elhurczolva, a fél országot pedig, s éppen a magyarok-lakta sikságokat, a nagy magyar Alföldet — leszámitva a városokat, ahová a megmaradt gyér lakosság bemenekült, — lakatlan pusztasággá téve. Mert hát a dolog ugy áll, hogy a törökök Európában sok más népet: görögöket, bolgárokat, szerbeket, romünöket sat. meghóditottak ugyan; de irtóháborut, a szó legszorosabb értelmében vett irtóháborut csakis

egyedül a magyar nemzet ellen folytattak, és pedig másfél évszázadon keresztül, amennyi ideig Magyarország ugyszólván egy állandó csatatér volt a Kelet meg a Nyugat között.

Hát ezt a nemzeti pusztulást siratja a magyar nép még ma is a maga népdalaiban. Ezért »szomoru a magyar nóta, háromszáz esztendő óta«.

Persze a bús magyarnak is kedve kerekedik annyiszor-amennyiszer a mulatozásra, a vigasságra. Belefog tehát egy nótába. De bizony bujában a dalát csak a mélabús moll hangnemben kezdi. De, mivel hát erőnek-erejével vigadni akar, az ének közben hirtelen átcsap a vig dur hangnembe; azonban eszébe jutva az, hogy nem az ő szerepe a vigasság, mert hisz ő, a magyar, »sirva vigad«, közben-közben vissza-visszazökkenik egy vagy több mélabús moll-akkordba; mig a dal vége felé ujra egészen visszaesik búslakodó kedélyhangulatába, s moll hangnemben fejezi be a dalát, a mely hangnemben azt elkezdte.

Ez a lélektani, de emellett egyuttal a zenészeti magyarázata és megfejtése is a magyar népdal, a valódi, hamisitatlan, typikus magyar népdal lényegének. Az ilyen, moll-dur vegyes hangnemben tartott magyar népdalokra nézve példákul utalok itt, a sok közül, a következő kezdetü népdalokra:

1. »*Hullámzó Balaton tetején*« sat.
2. »*Te vagy, te vagy, barna kis lány*« sat.
3. »*Valamit sugok magának*« sat.
4. »*Kétszer nyilik az akáczfa virága*« sat.
5. »*Cserebogár, sárga cserebogár*« sat.
6. »*Juhászlegény, szegény juhászlegény*« sat.
7. »*Maros vize folyik csendesen*« sat.
8. »*Káka tövén költ a rucza*« sat.
9. »*Söprik a pápai utczát*« sat.
10. »*Simonyiban van egy malom*« sat.
11. »*Végigmentem az ormódi temetőn*« sat.
12. »*Ezer esztendeje annak,*
Hogy a magyarok itt vannak,
Most akarják, most akarják kipusztitani,
Országunktól, szép hazánktól megfosztani.«

Ez a 12-ik számu népdal nyilván 1848./49-ben szü-

lemlett meg. De, fájdalom, napjainkban tán még nagyobb aktualitással bir, mint ahogy birt 60 esztendővel ezelőtt.

Zeneértő olvasóinknak ám tessék ezeket a népdalokat a zongorájukon, az általam kifejtetteknek a nyomán beható analyzis alá venni, s maguk is közvetlen meggyőződést szerezhetnek maguknak az én ide vonatkozó észleleteimnek a helyességéről, — a mely beható analyzis közben egyuttal arról is meggyőződhetnek, hogy az e nemü magyar népdalok közép részének a violinját — éppen a moll- és dur-akkordok teljes rendszertelensége miatt, — milyen bonyodalmas dolog a basszusban megfelelőleg accompagne-irozni.

Mindezekhez pedig itt most még csak azt teszem hozzá, hogy, ha »szomoru« volt eddig is »a magyar nóta, háromszáz esztendő óta«, — még szomorubb lenne ezentul, ha sikerülne álnok ellenségeinknek kirántani lábaink alól a magyar földet, idegenné téve a magyart a saját hazájában, — s ha sikerülne a magyar nemzet mai ugy bel- mint külföldi ellenségeinek az a terve, hogy a maguk civilizált (no, meg tán nem-civilizált) módja szerint, egy uj irtóháborut vigyenek keresztül a magyar nemzet ellen, kiközösiteni, kitörölni akarva őt, ma, ezer év után, a melyet itt e hazában töltött, az európai nemzetek sorából.

XIV.

Azt hiszem, hogy az általam eddig kifejtettekben (amennyiben egy füzetnek a szük keretében egyátalán lehetséges volt,) megoldottam a feladatomat azzal, hogy, visszautasitva az ellenünk magyarok ellen ugy a bel- mint a külföldön intézett támadásokat, — kimutattam azt, hogy a magyar nemzetet valamint megillette a méltó hely az európai népcsaládban a harczok és háboruk mult hosszu századaiban, ugy megilleti őt ez a méltó hely az európai népcsaládban ma is mint egy európai kulturnemzetet.

Hogy mi lesz a közel jövőben a sorsa ennek a sokat szenvedett nemzetnek, — az a jövő titka. Erészben konjekturális politikai fejtegetésekbe bocsátkozni nem akarok, nem pedig már csak azért sem, mert lehet, hogy azok a fenyegető viharfelhők, melyek a magyar nemzet feje fölött

ma mindenfelől összetorlódni látszanak, utólag egyszerü bárányfelhőknek tünnek ki majd, főleg ha megismer bennünket, a jelen fejtegetéseim során is ismertetett valódi mivoltunkban a külföld, no meg megismernek bennünket valódi mivoltunkban t. osztrák szomszédaink, köztük első sorban, az ellenünk leginkább fenekedő keresztény-sociálisok, a kik pedig legjobban ismerhetnének bennünket, mert hisz tán csak nem feledték el (egyebek között) azt, hogy győzelmes politikai alakulatukat eredetileg s in ultima analysi, a mult század 80-as éveiben Magyarországból nyert impulsusnak köszönhetik.

De az osztrák keresztény-sociálisoknak mint németeknek, de meg az osztrák németeknek általában is, emlékezetükbe hozom azt is, — s ez az emlékeztetés szól nemcsak az osztrák németeknek, hanem szól egyuttal a birodalmi németeknek is, szóval az egész germánságnak is, hogy a németségnek az ügyét a magyar nemzet már két izben megmentette, és pedig először akkor, amikor a IX. század végefelé Pannoniába bejövetelekor mint Arnulf német király (későbbi császár) szövetségesei megdöntötték Szvatopluk (Sviatopolk, Zwentibold) nagy-morva birodalmát, — másodszor pedig akkor, amikor mint Habsburgi Rudolf szövetségesei, az 1278-ki dürnkruti (marchfeldi) csatában legyőzték Ottokár cseh királyt, s ezzel másodizben is meghiusitották azt a tervet, hogy a (római-) német birodalom keleti részében egy hatalmas szláv állam alakuljon meg. Ilyen két praecedens után aztán önkéntelenül is fölmerül az a kérdés, hogy valjon nem lesz-e még harmadizben is szüksége a magyar nemzetre a germánságnak avégből, hogy a szláv (ma már panszláv) tendencziákkal szemben ujból szövetségese legyen?

Ugy látszik egyébkint, hogy, amint ezeknek a történeti tényeknek az emlékezete és tudata teljesen elmosódott az osztrák németeknél, — a birodalmi németségnél és intéző köreinél, mint a germánság mai főképviselőinél, az mégis csak emlékezetben és köztudatban van; mert a birodalmi németek velünk magyarokkal szemben rezerváltabb magatartást követnek, mintsem az osztrák németek, a támadásaikban, — a mi talán nem kerülte el az osztrák németek figyelmét sem; mert hát bizony ez egy igen figyelemreméltó dolog.

De másrészről, ha a germánság, megfeledkezve a multakról, megfeledkezve önmagáról, ellenünk magyarok ellen akarna törni, — jusson eszébe a germánságnak az, hogy a magyarság nemcsak az ő védbástyája a panszlavizmus ellen, hanem viszont védbástyája a szlávságnak is a pangermanizmus ellen; s ha netalán az ezen utóbbi ellen való küzdelemre kerülne a sor, a magyar nemzet viszont meg a szlávságot találná maga mellett szövetségesül.

Egyébkint, szemben az ellenünk magyarok ellen általában ugy a bel- mint a külföldön szított ellenséges hangulattal, legyen résen a magyar nemzet, legyen készen minden eshetőségre, legyen folyton a »Qui vive«-en. Mert a strucczmadár-politikának részünkről magyarok részéről nincs többé se helye, se ideje.

A jelen füzetnek az ára **Három korona,** portomentesen megküldve. Megrendelhető, legczélszerübben postautalvány utján, a szerzőnél: **Budapest, X., Tisztviselőtelep, Család-utcza 33. sz.,** ugyszinte könyvkereskedések utján is.

A jelen füzet, a közönség részéről való kellő felkarolás esetén, más nyelveken is megjelenik.

Budapest, 1908. Szeptemberhó.

A kiadóhivatal.

